

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΕΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Η. ΛΑΜΠΡΟΥ

11

1914

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★ BAS. N. GRÉGORIADES

Ε.Υ.Δ. Ε.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1969

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΑ ΚΑΙ ΧΡΥΣΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Ὁ Αὐγουστίνος Theiner καὶ ὁ Φραγκίσκος Miklosich ἐξέδωκαν τῷ 1872 ἐν Βιέννῃ περισπούδαστον συλλογὴν πρωτοτύπων καὶ μεταφρασμένων ἀρχῆθεν εἰς τὴν λατινικὴν αὐτοκρατορικῶν γραμμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Monumenta spectantia ad unionem ecclesiarum Graecae et Romanae majorem partem e sanctoribus Vaticani tabulariis.

Ἐἶνε δὲ τὰ μνημεῖα ταῦτα τὰ ἑξῆς:

α') Γράμμα Ἰωάννου Κομνηνοῦ πρὸς τὸν πάπαν Κάλλιστον Β' κατὰ Ἰούνιον 1124 μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως (σ. 1-3).

β') Γράμμα τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν πάπαν Ὀνώριον Β' κατ' Ἀπρίλιον 1126 μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως (σ. 4-6).

γ') Γράμμα Μανουὴλ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν πάπαν Ὀνώριον Γ' κατ' Αὐγουστον 1146 μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως (σ. 6-8).

δ') Λατινικὴ μετάφρασις γράμματος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὸν πάπαν Ἰωάννην ΚΑ' κατ' Ἀπρίλιον 1277 (σ. 8-13).

ε') Ὁμολογία πίστεως τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Γ' λατινιστὶ κατὰ Σεπτέμβριον 1279 (σ. 13-15).

ς') Γράμμα Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου πρὸς τὸν πάπαν Ἰωάννην ΚΑ' κατ' Ἀπρίλιον 1277 ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ (σ. 15-21).

ζ') Γράμμα τοῦ πατριάρχου Βέκκου πρὸς τὸν πάπαν Ἰωάννην ΚΑ' κατ' Ἀπρίλιον 1277 (σ. 21-28).

η') Γράμμα Ἰωάννου Παλαιολόγου Ε' τοῦ Δεκεμβρίου 1355 πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον ζ' ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν λατινικῇ μεταφράσει (σ. 29-37).

θ') Βούλλα τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ τῆς 7' Ὀκτωβρίου 1369 περὶ ἀποδοχῆς τῆς ὁμολογίας πίστεως τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου (σ. 37-43).

ι') Γράμμα Ἰωάννου Παλαιολόγου Ε' τοῦ Ἰανουαρίου 1370 λατινιστί, ἀνακοινῶντος τὴν ἐν Ῥώμῃ ὑπ' αὐτοῦ γενομένην ὁμολογίαν πίστεως (σ. 43).

ια') Γράμμα τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου Η' τῆς 11 Νοεμβρίου 1433, ἀποστέλλοντος τρεῖς ἀποκρισιαροὺς χάριν ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ἐν Βασιλείᾳ σύνοδον, ἐλληνιστί καὶ λατινιστί (σ. 44-45).

ιβ') Ὅρος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου περὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, ἐλληνιστί καὶ λατινιστί (σ. 46-56).

ιγ') Γράμμα τῶν Χιμαριωτῶν, οἵτινες, ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐξαιτοῦνται ἐν ἔτει 1581 τὴν βοήθειαν τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ', ὑπισχνούμενοι τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, ἐλληνιστί καὶ λατινιστί (σ. 57-62).

Τῶν γραμμάτων τούτων φέρουσιν ἀπληρωμένας τὰς χρυσᾶς βούλλας ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Βατικανοῦ, ὅπου ἀπόκεινται, κατὰ τὴν ῥητὴν δῆλωσιν τῶν ἐκδοτῶν Theiner καὶ Miklosich, τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. Γ' τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. ια' τοῦ Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου.

Τῷ δὲ 1894 ὁ κ. Γουσταῦος Schlumberger ἐξέδωκε τέσσαρας χρυσᾶς βούλλας αὐτοκρατόρων ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Βατικανοῦ 1) τὴν τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, εἰλημμένην ἐκ χρυσοβούλλου ἀποκειμένου ἐν τῷ Arm. II caps. 2 ἀρ. 13, 2) τὴν τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου ἐκ χρυσοβούλλου ἐν τῷ Arm. II caps. 2 ἀρ. 7, 3) τὴν τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου ἐκ χρυσοβούλλου ἐν τῷ Arm. II caps. 2 ἀρ. 15, καὶ 4) τὴν τοῦ Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου ἐκ χρυσοβούλλου ἐν τῷ Arm. II caps. 2 ἀρ. 8¹. Τούτων ἡ μὲν 2 εἶνε ἡ χρυσῆ βούλλα ἡ ἐξηρτημένη ἀπὸ

¹ *Gustave Schlumberger* Bulles d'or byzantines conservées aux ar-

τοῦ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. Γ' ἐγγράφου, ἡ δὲ 4 ἀπὸ τοῦ ὑπ' ἀρ. ια', ἡ δὲ 1, καίπερ ὑπάρχουσα ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. δ' ἐγγράφῳ τῶν παρὰ Theiner-Miklosich, δὲν μνημονεύεται ὑπ' αὐτῶν. Τέλος δὲ τὸ χρυσοβούλλον τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1369, ἐξ οὗ εἶνε ἀπρωρημένη ἡ 3 βούλλα τῶν παρὰ τῷ κ. Schlumberger, ἀπόκειται μὲν, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων, ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Βατικανοῦ (Agn. II caps. 2 ἀρ. 25), δὲν ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ Theiner-Miklosich, ἀλλὰ μόνον περιλαμβάνεται παρ' αὐτοῖς ἐν ἀπογράφῳ πολλῶν διαφορῶν ὡς μέρος τοῦ ὑπ' ἀρ. θ' (σ. 41 κ. ἐ.).

Σημειωτέον δὲ, ὅτι πλὴν τοῦ ἀνεκδότου τούτου χρυσοβούλλου φυλάσσονται ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Βατικανοῦ καὶ τὰ ἐξῆς γράμματα, μὴ συμπεριληφθέντα ἐν τῇ ἐκδόσει Theiner-Miklosich, α') Γράμμα Ἀνδρονίκου Α' Παλαιολόγου τοῦ Ἀπριλίου 1277 λατινιστὶ μεθ' ὑπογραφῆς ἐλληνικῆς, μετάφρασις τοῦ παρὰ Theiner-Miklosich ἀρ. Γ'. 6') Μετάφρασις λατινικῆ τοῦ ἀνωτέρω γράμματος τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1369, ἧς ἀπόγραφον συμπεριλαμβάνεται οὐκ ἄνευ μεταβολῶν ἐν τῷ παρὰ Theiner-Miklosich ἐτέρῳ ἐγγράφῳ ὑπ' ἀρ. θ' (σ. 38 κ. ἐ.). γ') Βούλλα τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Ε' προσηρτημένη κάτωθεν τοῦ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1369. ἐλληνικοῦ γράμματος τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου καὶ τῆς λατινικῆς αὐτοῦ μεταφράσεως. Προστίθεται δ' εἰς ταῦτα ἀντίγραφον λατινικῆς μεταφράσεως γράμματος τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου, ἐκδοθέντος ἐκ Παρισιακοῦ κώδικος ὑπὸ τοῦ κ. Ἐρρίκου Omont.

Καὶ ἡδυνάμην μὲν νὰ περιορισθῶ ἐνταῦθα εἰς τὴν ἔκδοσιν μόνων τῶν γραμμάτων τῶν μὴ συμπεριλαμβανομένων παρὰ Theiner-Miklosich, ἀλλὰ διὰ πολλοὺς λόγους, οὓς ἐκθέτω κατωτέρω, ἐθεώρησ' ἀναγκαῖον νὰ προσθέσω εἰς ταῦτα τὰ πλεῖ-

chives vaticanes ἐν τῇ Revue numismatique τοῦ 1894 σ. 194 κ. ἐ. καὶ Planche IV.

στα τῶν ἤδη παρ' αὐτοῖς ἐκδομένων. Οὕτω δ' ἐκδίδονται ἐν-
ταῦθα τὰ ἑξῆς:

1) Χρυσὸν γράμμα Ἰωάννου Κομνηνοῦ πρὸς τὸν πάπαν
Κάλλιστον Β', ἐκδοθὲν μηνί Ἰουνίῳ ἰνδικτιῶνος β^α, ἦτοι τοῦ
ἔτους 1124¹. Φυλάσσεται δὲ τὸ γράμμα τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχείοις
τοῦ Βατικανοῦ (Archivio segreto Vaticano) ἐκ τοῦ Archi-
vium Arcis S. Angeli (Arm. II Caps. II ἀρ. 16). Ἐξεδόθη
δὲ τὸ πρῶτον παρὰ *Theiner-Miklosich* ἐνθ' ἀν. σ. 1 κ. ἐ. Ἴδε
παρένθετον πίνακα 1.

2) Λατινικὴ μετάφρασις τοῦ αὐτοῦ χρυσοῦ γράμματος κά-
τωθι τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου. Ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον παρὰ
Theiner-Miklosich ἐνθ' ἀν. σ. 3 κ. ἐ.

3) Χρυσὸν γράμμα τοῦ αὐτοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου Κο-
μνηνοῦ, ἐκδοθὲν μηνί Ἀπριλλίῳ ἰνδικτιῶνος δ' ἦτοι τῷ 1126².
Φυλάσσεται δὲ τὸ γράμμα τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ
(Archivium Arcis S. Angeli Arm. II Caps. II ἀρ. 17). Ἐξε-
δόθη δὲ τὸ πρῶτον παρὰ *Theiner-Miklosich* ἐνθ' ἀν. σ. 4 κ. ἐ.
Ἴδε παρενθέτους πίνακας 2 καὶ 3.

4) Λατινικὴ μετάφρασις τοῦ αὐτοῦ χρυσοῦ γράμματος κά-
τωθι τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου. Ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον παρὰ
Theiner-Miklosich ἐνθ' ἀν. σ. 5 κ. ἐ.

¹ Διαιρούσης τῆς βουλαιᾶς τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ (1118-1143) ἔχομεν εἰς ἰν-
δικτιῶνα δευτέρου, ἦτοι κατὰ τὰ ἔτη 1124 καὶ 1139. Ἀλλὰ, λαμβανόμενου ὑπ' ὄ-
ψιν, ὅτι τὸ χρυσὸν γράμμα τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἀπιθύνεται, καθ' ἃ ἐξάγεται
ἐκ τῶν ὀπισθεν λατινικῶν σημειωμάτων, εἰς τὸν Ὀνώριον Β', πεπεσόντα ἀπὸ τοῦ
1124 μέχρι τοῦ 1130, καὶ ὅτι ἐν ἔτει 1139 ἐπέπεσον δ' Ἰννοκέντιος Β', ἀποδει-
κνύεται, ὅτι τὸ παρὶ αὐτοῦ πρόκειται χρυσὸν γράμμα τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐξεδόθη
τὸν Ἰούνιον τοῦ 1124, τοῦτο δὲ τὸ ἔτος σημειοῦται ὀπισθεν τοῦ χρυσοῦ γράμματος
ἐν τοῖς παρὶ πρωτοκολλήσεως αὐτοῦ λατινικοῖς σημειώμασι διὰ χειρὸς συγχρόνου
τῆ ἀποστολῆς. Καὶ φέρεται μὲν ἐν τῷ ὑπ' ἡμῶν κτωτέρω ὑπ' ἀρ. 2 ἐκδομένῳ
κειμένῳ τὸ σημεῖον Similis N° 16 ad Inno. II, ἀλλὰ τὸ σημεῖον τοῦτο,
γεγραμμένον χειρὶ νεωτέρου, προήλθεν ἐκ κωκοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἰνδικτιῶνος β'.

² Ταύτην τὴν χρονολογίαν φέρει ὀπισθεν ἐν τοῖς λατινικοῖς σημειώμασι παρὶ
τῆς ἐν τῷ κωκικῷ ἀρχεῖῳ πρωτοκολλήσεως. Ἰσχύουσι δ' ἄλλως πρὸς ἔρπισμόν
τῆς χρονολογίας ταῦτά ἐπιχειρήματα, παρὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τῇ προηγουμένῳ ση-
μειώσει.

5) Χρυσοῦν γράμμα τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ὅπερ ἀπελύθη ἀπὸ τῆς θεοφρουρήτου μεγαλοπόλεως μηνὶ Αὐγούστῳ Ἰνδικτιῶνος θ', ἧτοι τῷ 1176¹. Φυλάσσεται δ' ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ (Archivium Arcis S. Angeli Arm. II Caps. II ἀρ. 18). Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον παρὰ *Theiner-Miklosich* ἐνθ' ἀν. σ. 6 κ. ε. Ἴδε παρὲνθετον πίνακα 4.

6) Λατινικὴ μετάφρασις τοῦ αὐτοῦ χρυσοῦ γράμματος κάτωθι τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου, ἐκδοθεῖσα ὁμοίως παρὰ τῶν αὐτῶν ἐνθ' ἀν. σ. 7 κ. ε.

7) Λατινικὸν χρυσοῦν γράμμα τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου, χρονολογούμενον *Mensis Aprilis quinte Indictionis Sexto Milleno Septimo centeno octagesimo quinto* ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀντιστοιχοῦντι πρὸς τὸ σωτήριον ἔτος 1277 καὶ φέρον ἐν τέλει τὴν ἰδιόγραφον ὑπογραφήν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἀγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος καὶ ἀποκρεμαμένην τὴν χρυσοῦν αὐτοῦ βύλλαν³. Φυλάσσεται δὲ τὸ χρυσοῦν γράμμα τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ (Archivium Arcis S. Angeli Arm. II Caps. II ἀρ. 13). Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον παρὰ *Theiner-Miklosich* ἐνθ' ἀν. σ. 7 κ. ε. Ἴδε ἐν τέλει τοῦ ἐγγράφου τούτου πανομοιότυπον τῆς ἐλληνικῆς ὑπογραφῆς τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τῶν τελευταίων στίχων τοῦ λατινικοῦ κειμένου.

8) Λατινικὸν γράμμα Ἀνδρονίκου Α' Παλαιολόγου, χρονολογούμενον *Mense Aprilis Quinte Indictionis Sexto Mil-*

¹ Ἰνδικτιῶνα ἐνάτην ἔχομεν τρεῖς ἐπὶ τῆς μακρῆς ἀρχῆς τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143-1180), τῷ 1146, τῷ 1161 καὶ τῷ 1176. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ἔτος σημαῖται ὁρισθῆναι ἐν τινὶ τῶν σημειωμάτων πρωτοκολλησεως. Καὶ μνημονεύεται μὲν ἐν ἄλλῃ αὐτόθι σημειώματι ὡς πάπας, εἰς ὃν ἐστάλη τὸ χρυσοῦν γράμμα, ὁ Ὀνώριος (Γ'), ἀλλὰ χεῖρ ἄλλη κατωτέρω ἐπισημάνθησε τὸ καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνομενον ὄνομα τοῦ Ὀνωρίου Γ' (1216-27) διὰ τοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' (1159-81). Κατωτέρω δὲ θέλομεν ἐξετάσει κατὰ κόσμον καὶ ἡ ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν προσδοκώμενη ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑβραίας διὰ βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, περὶ ἧς γίνεται λόγος ἐν τούτῳ τῷ γράμματι, συμβιβάζεται πρὸς τὸ ἔτος 1176.

Ieno Septimo Centeno octuagesimo Quinto, ἦτοι τῷ 6785 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀντιστοιχοῦντι πρὸς τὸ σωτήριο ἐτος 1277 καὶ φέρον ἐν τέλει ἑλληνιστὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τὴν ἰδιόγραφον ὑπογραφὴν Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αυτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος ἥς πανομοιότυπον μετὰ τῶν τελευταίων στίχων τοῦ λατινικοῦ κειμένου ἴδε κατωτέρω κάτωθεν τούτου. Ἀποκρέμαται ἡ χρυσὴ βουλλα τοῦ αυτοκράτορος. Φυλάσσεται δ' ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ (Archivium Arcis S. Angeli Arm. II Caps II ἀρ. 7). Ἐκδίδεται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον.

9) Λατινικὴ μετάφρασις ἀχρονίστου γράμματος τοῦ αυτοκράτορος Ἀνδρόνικου Β' Παλαιολόγου πρὸς τὸν πάπαν Ἰωάννην ΚΒ', ἐκδεδομένου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1328 καὶ 1341, ὅτε ἤρξεν ὁ αυτοκράτωρ ἐκεῖνος. Περιλαμβάνεται ἐν φ. 90^α τοῦ λατινικοῦ κώδικος 635 τῆς συλλογῆς Dupuy ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Παρισίων, ὁπόθεν ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ κ. Ἑρρίκου Omont, καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ¹.

10) Χρυσόβουλλον τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου γραφὲν ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ ἔτει ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου σαρκώσεως χιλιοστῶ τριακοσιοστῶ ἑξηκοστῶ ἐνάτῳ Ἰνδικτιῶνος ὀγδόῃς κατ' ἡμᾶς μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ὀκτωκαιδεκάτῃ, ἦτοι τῷ 1369. Ἐχει ἐν τέλει κάτω δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τὴν αὐτόγραφον ὑπογραφὴν τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αυτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος ἣτις διήκει καὶ κάτω τοῦ κειμένου τῆς ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου λατινικῆς μεταφράσεως. Φυλάσσεται δ' ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ (Archivium Arcis S. Angeli Arm. II Caps. II ἀρ. 25). Ἐκδίδε-

¹ Lettre d'Andronic Paléologue* au pape Jean XXII en τῇ Bibliothéque de l'École des Chartes τόμ. LXVII (1906) σ. 587.

ται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον. Ἴδε πανομοιότυπον τοῦ ἑλληνικοῦ μέρους ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι 5 καὶ πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι 6.

11). Ἡ λατινικὴ μετάφρασις τοῦ ἀνωτέρω ἢ εὐρισκομένη ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου. Ἐκδίδεται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον.

12) Ἀποστολικὴ ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Ε' τοῦ ἔτους 1369, ἐπομένη εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 11 λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ ὑπ' ἀρ. 10 χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου. Ἐκδίδεται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον.

13) Χρυσόβουλλον τοῦ Ἰωάννου Ε' ἐν λατινικῇ μεταφράσει Dat. Rome die . . . mensis Januarii Anno Nativitatis domini Millesimo Trecentesimo Septuagesimo, Indictione octava, ἦτοι τοῦ Ἰανουαρίου 1370, φέρον ἐν τέλει τὴν αὐτόγραφον ὑπογραφὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος. Φυλάσσεται δ' ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ (Archivium Arcis S. Angeli Arm. II Caps. II ἀρ. 9). Ἴδε πανομοιότυπον τῆς ἑλληνικῆς ὑπογραφῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τέλει τοῦ κατωτέρω κειμένου τοῦ χρυσοβούλλου τούτου. Ἐκδίδεται δὲ τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου λατινιστὶ ἐνταῦθα τὸ πρῶτον.

Οἱ δὲ λόγοι, δι' οὓς πλὴν τῶν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενων κειμένων καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς παρὰ τοῦ κ. Ομοῦτ ἐκδοθείσης λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ γράμματος Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου, ὅπερ συνανήκει εἰς τὰ λοιπὰ, συνεχίδω καὶ κείμενα ἤδη πρότερον ἐκδεδομένα ὑπὸ Theiner-Miklosich, εἶνε πολλοί, οἱ ἐξῆς. Καὶ δὴ πρῶτον ἡ μελέτη τῶν πρωτοτύπων ἐπεισέ με, ὅτι ἡ προγενεστέρα ἐκδοσις δὲν εἶχε κατὰ πάντα ἀκριβῆς, κυρίως μὲν ἐν τοῖς ἑλληνικαῖς πρωτοτύποις κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν, ὅτ' ἐμελέτησ' αὐτὰ τελευτῶντος τοῦ Σεπτεμβρίου 1912 καὶ πάλιν ἐπειτ' ἀρχομένου τοῦ

Μαρτίου 1913, οὐχ ἦττον δ' ἐν τοῖς λατινικοῖς κειμένοις συμφδὰ τοῖς χάριν ἐμοῦ γενομένοις ἀπογράφοις ὑπὸ τοῦ ἐν Ῥώμῃ διδάκτορος κ. Ἰωσήφ Herzen. Περιττὸν δ' ἐθεώρησα νὰ δηλώσω ἐν τῇ ἐμῇ ἐκδόσει τὰς περὶ τὴν ἀνάγνωσιν διαφορὰς τῶν ἤδη ἐκδεδομένων ἀπὸ τῆς προτέρας ἐκδόσεως, περιορισθεῖς εἰς τὴν πιστὴν ἐπανέκδοσιν τῶν κειμένων. Δεύτερον δὲ ἀναγκαίαν ἔκρινα τὴν νέαν ἐκδοσιν, ὅπως προσθέσω τὰς σημειώσεις περιλήψεων καὶ πρωτοκολλήσεως ἐν τῷ ὄπισθεν τῶν πρωτοτύπων περγαμηνῶν, λειπούσας παρὰ Theiner - Miklosich, οἵτινες ἐνίοτε παρέλιπον καὶ αὐτὴν τὴν δήλωσιν ἐν τίνι τμήματι τῶν βατικανικῶν ἀρχείων καὶ ὑπὸ τίνα ἀριθμὸν εὑρηγῆται τὰ πρωτότυπα. Καὶ ἀκριβεστέρας δὲ περιγραφῆς τῶν πρωτοτύπων παρίστατο πολλαχοῦ ἀνάγκη καὶ μακρότερος λόγος περὶ τοῦ ὑπὸ παλαιογραφικὴν ἔποψιν διαφόρου τῶν χρυσοβούλλων καὶ καθ' ἑαυτὸν ἰδίου τύπου τῶν ὑπ' ἐμοῦ κληθέντων χρυσῶν γραμμάτων, περὶ ὧν ποιοῦμαι λόγον παρακατιῶν. Χρησιμωτάτη δὲ ἦτο καὶ ἡ ἐκδοσις πανομοιοτύπων τινῶν, οἷον μόνον μέρους τοῦ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 5 ἐκδιδομένου χρυσοῦ γράμματος τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἐξέδωκαν ἐν παραρτήματι τῆς συλλογῆς αὐτῶν οἱ Theiner - Miklosich. Τέλος δὲ χρησιμον ἐθεώρησα νὰ ἐπωφεληθῶ τὰ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενα κείμενα καὶ τὰ ἤδη πρότερον ἐκδεδομένα, τὰ τ' ἐνταῦθα ἐπανεκδιδόμενα καὶ ἐκεῖνα, ὧν περιττὴν ἔκρινα τὴν νέαν ἐκδοσιν, ὅπως συμβάλω πως, ἔστω, καὶ διὰ μόνον ὀλίγων διασαφήσεων, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπερ παρέλιπον νὰ πράξωσιν οἱ πρότεροι ἐκδόται, εἰς ἄλλους ἐναποθέντες τὸ ἔργον τοῦτο¹. Καὶ τοῦτο μὲν θὰ ἐπιχειρήσω ἐν τέλει τῆς παρούσης ἐκδόσεως τῶν κειμένων, πρὸ τῆς παρα-

¹ delegantibus rei historicae cultoribus vel iis, qui ad concin-
nandos ecclesiae orientalis annales incumbunt, ea amplioribus com-
mentariis abiuvarē. *Theiner-Miklosich* ἐνθ' ἀν. Προλόγου σ. 2.

θέσεως δ' αὐτῶν ἔστω μοι ὁ λόγος περὶ τῶν παρ' ἐμοῦ κληθέντων χρυσῶν γραμμάτων.

Καὶ δὴ διέστειλα ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἀναγραφῇ τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐνταῦθα ἐκδιδόμενων κειμένων αὐτοκρατορικῶν χρυσόβουλλα τῶν χρυσῶν γραμμάτων, ἅτινα παρουσιάζουσιν ὅλως ἰδιάζοντα τύπον αὐτοκρατορικῶν γραμμάτων. Πράγματι, ἐν ᾧ τὰ χρυσόβουλλα εἶνε γεγραμμένα διὰ μέλανος καὶ ἔχουσι τὴν συνήθη καὶ ἐν τοῖς κώδιξι γραφὴν τοῦ οἰκείου αἰῶνος καθ' ὃν ἐγράφησαν, φέρουσι δὲ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων περὶ μὲν τὸ τέλος τοῦ κειμένου τὴν λέξιν λόγος ἢ λόγον (τῆς βασιλείας μου), τὴν ἡμέραν τοῦ μηνός, καθ' ἣν ἐξεδόθη τὸ χρυσόβουλλον, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἰνδικτιῶνος, κάτωθεν δὲ τοῦ κειμένου τὴν ὑπογραφὴν τοῦ αὐτοκράτορος, οὗ ἀποκρέματα ἢ χρυσῇ βουλλα, τὰ χρυσᾶ γράμματα εἶνε ὅλως διάφορα. Καὶ δὴ οὐγκεῖνται μὲν ἐκ πολλῶν συγκεκολλημένων διαφόρου ἐκάστοτε μήκους τεμαχίων περγαμνηδῶν, ἅτινα κόλλας ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοί¹, ἔχουσι δὲ πράγματι δι' ὅλου τοῦ κειμένου χρυσῇ τὴν γραφὴν, στεροῦν-

¹ Ἐκ τοῦ πρώτου καὶ κόλλα προήλθεν ἡ λέξις πρωτόκολλον, ἔχομεν δὲ καὶ τὴν λέξιν ἰσχυροκόλλιον περὶ τῆς τελευταίας κόλλας. Ἐγένετο δὲ χρῆσις τῶν λέξεων τούτων κυρίως ἐπὶ τῶν ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκατεμένων κυλίνδρων παπύρων. Ὑπῆρχε δὲ καὶ περὶ μακροτέρων παπύρων ἡ λέξις μακροκόλλον, ἣν διέσωσεν ὁ Κικέρων. Ἴδε *Heimbach Anecdota* σ. ἐν XXI σημ.—*Gardthausen Griechische Paläographie*. Ἐν Λειψίᾳ. 1879 σ. 82 καὶ 84.—*Wattenbach Das Schriftwesen im Mittelalter*. Ἐν Λειψίᾳ 1896 σ. 102.—*Thompson-Αάμπρον Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας*. Ἐν Ἀθήναις. 1903 σ. 61, 63. Πρβλ. Ἰουλιανοῦ Ἐπιτομὴν Νεαρῶν κεφ. 40 § 170.—*Byzantinische Zeitschrift* τόμ. ΙΒ' σ. 251. Ἐπὶ δ' ἐγγράφων εἰθίζετο, ὅπως ἐπὶ τοῦ παπύρου, ἴσως δ' ἀργότερον καὶ τῆς περγαμνηδῆς, ἐπιγράφονται ἐπὶ τῆς ἐπικεκολλημένης πρώτης κόλλας ἀναγκαῖα σημεῖωματα περὶ τῆς ἐκδόσεως, τοῦ χρόνου καὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ. Διὸ ἐν τῷ *Corpus Juris Civilis* ἐν Νεαρῶν LXIV κεφ. 2 ἀναγινώσκωμεν διατασσόμενα τάδε· μὴ εἰς ἕτερόν χάρτην καθαρόν γράφειν συμβόλαιον πλὴν εἰ μὴ εἰς ἐκεῖνον ὃν προκείμενον τὸ καλούμενον πρωτόκολλον ἔχει, φέρον τὴν τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν θεῶν ἡμετέρων θησαυρῶν προσηγορίαν καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ χάρτης γέγονε καὶ ὅσα ἐπὶ τῶν τοιούτων προγράφεται, καὶ τοῦτο τὸ πρωτόκολλον μὴ ἀποιέμειν, ἀλλ' ἐγκείμενον εἶν. Πρβλ. Βασιλικῶν XII τίτλ. 2. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης σημασίας τῆς λέξεως προήλθεν ἡ σημερινὴ μεταβεβλημένη χρῆσις τοῦ πρωτοκόλλου καὶ τῆς πρωτοκολλησεως.

ται τῆς χρυσῆς βούλλης καὶ φέρουσι ἐγχρωμον τίτλον ἄνω καὶ περίκοσμον ἐκατέρωθεν τὴν ὄψιν, ὡς δεικνύουσι τὰ πανομοιότυπα τῶν ἡμετέρων παρενθέτων πινάκων 1-4, δὲν διαστέλλεται δ' ἐν αὐτοῖς δι' ἐρυθρᾶς ἢ ἄλλης διαφόρου γραφῆς ἢ λέξις λόγος, ἧς δὲν γίνεται χρήσις, δὲν φέρουσι καθ' οὗς τύπους τὰ χρυσόβουλλα τὴν χρονολογίαν καὶ ἡμερομηνίαν, δύο δ' αὐτῶν, τὰ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 1 καὶ 5 ἐκδιδόμενα, ἔχουσι ἐν τέλει τὸ 'Ἀπελύθη κτλ.', ἢ δὲ γραφὴ αὐτῶν δὲν εἶνε ἢ συνήθης εἰς τὸν αἰῶνα καθ' ὃν ἐξεδόθησαν τὰ γραφόμενα, ἀλλ' ἔχει ἰδίας βραχυγραφίας καὶ ἐπιμήσεις, μὴ ἔχούσας τὸν εἰδικὸν χαρακτήρα τῶν οἰκείων χρόνων, καθ' οὗς ἐγράφησαν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος χρυσὰ γράμματα, ἀλλὰ προσεδιαζούσας μᾶλλον τυπικῶς εἰς τὸ αυτοκρατορικὸν γραφεῖον, ἐξ οὗ ἐξῆλθον. Εἶνε δῆλα δὴ γραφὴ ἦν γερμανιστὶ θὰ ἐκαλοῦμεν Kanzleischrift.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθῶς περίεργον πῶς τῆς γραφῆς ταύτης δὲν γίνεται χρήσις διηγετικῆς ἐν ἀπάσαις ταῖς περιστάσεσι παρὰ τοῦ αυτοκρατορικοῦ γραφείου, ἀλλὰ βλέπομεν ἀπ' ἐναντίας τὰ χρυσόβουλλα ἔχοντα ἐκάστοτε τὴν συνήθη γραφὴν τοῦ αἰῶνος καθ' ὃν ἕκαστα ἐγράφησαν. Ἀλλὰ δὲν λείπουσι σπάνιά τινα παραδείγματα χρήσεως τῆς αυτοκρατορικῆς ἐκείνης γραφῆς. Κυρίως δὲ πλὴν τοῦ ἱκανᾶς ἀναλογίας ὡς πρὸς τὸν ῥυθμὸν μόνον τῆς γραφῆς περιέχοντος τραπεζουντιακοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ², ἐξ οὗ ἠδύνατο νὰ εἰκασθῆ, ὅτι καὶ ἐν τῷ αυτοκρατορικῷ γραφεῖῳ τῆς Τραπεζοῦντος ἐπεχωρίαζεν ἰδιάζουσά τις γραφὴ, τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὰ προκείμενα βατικανικὰ γράμματα εἶνε ὡς πρὸς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸ μέγεθος ἢ ἐπὶ παύρου αυτοκρατορικῆ ἐπιστολῆ ἢ σήμερον ἀποκειμένη ἐν τοῖς Archives nationales τῶν Παρισίων (Κ. 17, ἀρ. 6), εἰς ᾧ περιῆλθεν ἐκ τῆς ἐν τῇ αὐτῇ πόλει μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ταύ-

¹ Ἴδε ὁμοίον τύπον ἐν γράμματι τοῦ Κωνσταντίνου Πρωτομάκου πρὸς τὸν πάπαν Λέοντα τῆς 13 Δεκεμβρίου 681. Μαντὶ XI, 195.

² Ἴδε Νέου Ἑλληνομνημόνωνος Τόμ. Γ' σ. 192 Πίν. Α'.

την πρώτην ἐξέδωκεν ὁ Mabillon¹, εἶτα δ' ὁ Montfaucon², καὶ κατόπιν δ' ἐξεδόθησαν πανομοιότυπα αὐτῆς ἢ ἐξητάσθησαν τὰ κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Letronne³, τοῦ Wattenbach⁴ καὶ τοῦ Omont⁵. Τέλος δὲ διὰ μακροτάτων εἰδικώτερον ἐπραγματεύθη τὰ κατὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ ἐν Γουίγγη καθηγητῆς κ. Κάρολος Brandt⁶. Καίπερ δὲ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐξετάσας αὐτὴν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὀρίσῃ θετικῶς τὸν αὐτοκράτορα ὑφ' οὗ ἐγράφη, περιορισθεὶς εἰς τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἀνέρχεται εἰς τὸν Η'-Θ' αἰῶνα⁷ καὶ μὴ ἐπιλύσας οὕτω τὰς προτέρας διχογνωμίας περὶ τοῦ ἐπιστελλαντος αὐτοκράτορος καὶ τοῦ βασιλέως τοῦ φραγκικοῦ κράτους, εἰς ὃν ἀπηυθύνθη⁸.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῆς γραφῆς. Ἦγες δὲ διὰ χρυσοῦ γραφῆς αὐτοκρατορικῶν ἐπιστολῶν δὲν ἔχομεν μόνον παραδείγματα τὰ βατικανικὰ γράμματα, περὶ ὧν οἱ ἐκδίδται Theiner καὶ Miklosich περιορίζονται λέγοντες, ὅτι περιερίσ-

¹ Librorum de re diplomatica Supplementum. Ἐν Παρισίοις. 1704 σ. 52 κ. ε.

² Palaeographia Graeca. Ἐν Παρισίοις. 1708 σ. 265 μετὰ τῶν εἰκασίων παρενθέτων πινάκων.

³ Diplomata et chartae Merovingicae aetatis in archivio Franciae asservata. Ἐν Παρισίοις. 1848.

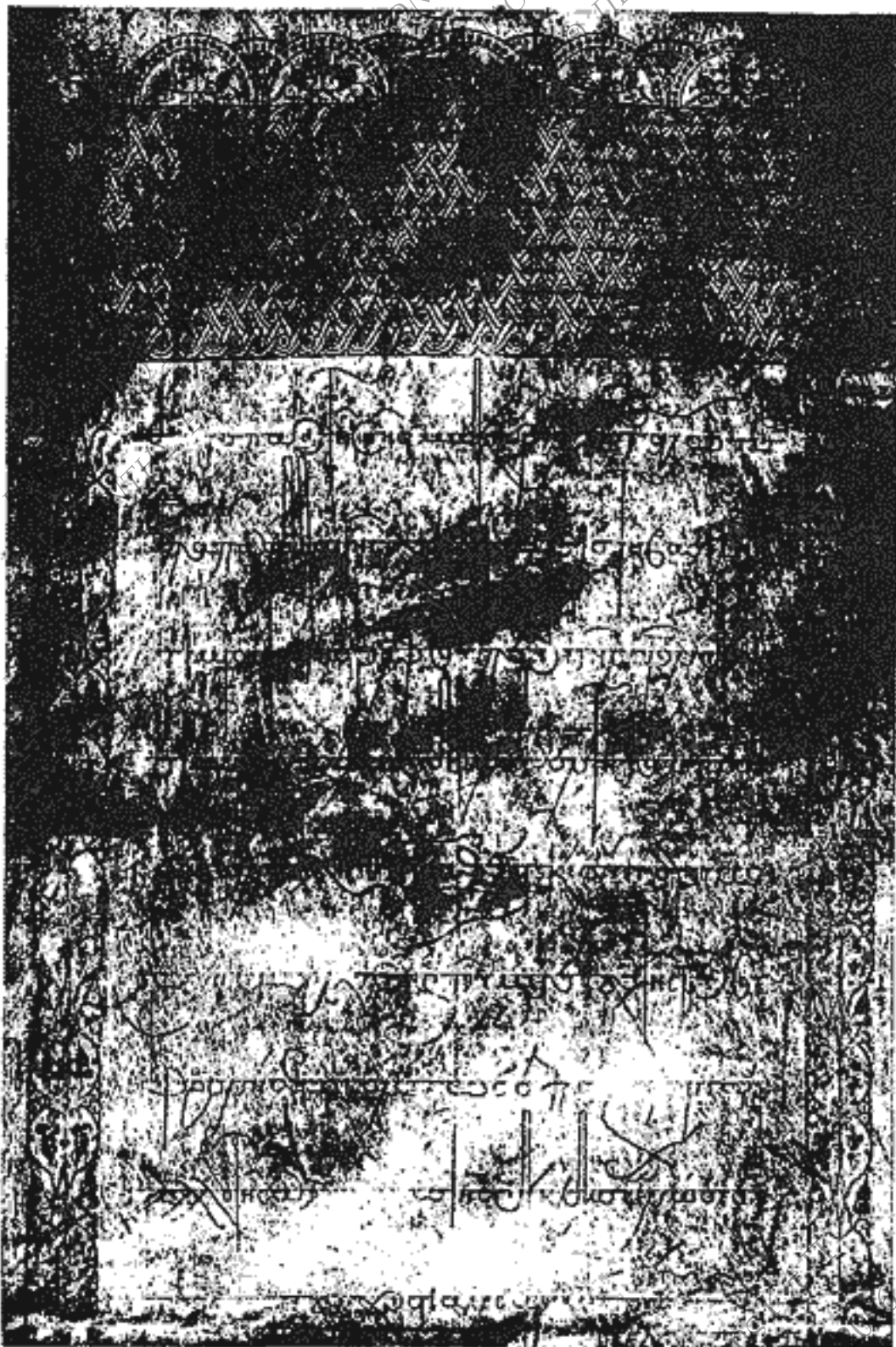
⁴ Auleitung zur griechischen Palaeographie. Ἐν Λειψίῳ. 1867, ἐν ταῖς Schrifttafeln zur Geschichte der griechischen Schrift. Ἐν Βερολίνῳ. 1876 καὶ ἐν ταῖς Scripturae graecae Specimina. Ἐν Βερολίνῳ. 1883.

⁵ Lettre grecque sur papyrus émanée de la chancellerie impériale de Constantinople ἐν τῇ Revue archéologique I^o σειράς Τόμ. ΙΘ' (1892) σ. 384 κ. ε.

⁶ Der byzantinische Kaiserbrief aus St. Denis und die Schrift der früh-mittelalterlichen Kanzleien ἐν τῇ Archiv für Urkundenforschung. Ἐν Λειψίῳ. Τόμ. Α' (1908) σ. 5-86 μετὰ τεσσάρων πινάκων.

⁷ Ἐνθ' ἀν. σ. 21 καὶ 44.

⁸ Ὁ μὲν Mabillon ἐνθ' ἀν. ἀνέφερε τὴν ἐπιστολὴν εἰς προεδρίαν Μιχαήλ Α' τοῦ Παγκρατῆ πρὸς Κάρολον τὸν Μέγαν (812), καὶ ὁ Montfaucon ἐνθ' ἀν. ἐθεώρησε αὐτὴν γραφείσθαι ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωτέρου (741-776) πρὸς Πιπτίνον τὸν πατέρα Καρόλου τοῦ Μεγάλου (747-768). Ὁ δὲ Omont ἐνθ' ἀν. θεώρησε τὴν ἐπιστολὴν γραφείσθαι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 824 καὶ 839 ὑπὸ Μιχαήλ Β' τοῦ Τραυλοῦ ἢ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου πρὸς Λουδοβίκον τὸν εὐσεβεῖ (814-811).

ΧΡΥΣΟΥΝ ΓΡΑΜΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ (1124 ΕΝ ΤΩ ΑΡΧΕΙΩ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ
(Κόλλα πρώτη)

ΕΙΣ Δ ΤΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

σονται εἰς σχῆμα κοντακίου¹ καὶ ὅτι ἐγράφησαν litteris aureis maioribus². Ἄλλα δὲ τοιαῦτα διὰ χρυσοῦ γεγραμμένα αυτοκρατορικὰ γράμματα εἶνε α') τὸ πρὸς τὸν αυτοκράτορα τοῦ γερμανικοῦ βυβαϊκοῦ κράτους μνημονευόμενον γράμμα Νικηφόρου τοῦ Φωκά³, β') τὸ τοῦ Ῥωμανοῦ Α' Λακαπηνοῦ πρὸς Κορράδον Α'⁴, γ') τὸ τοῦ Μανουήλ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν Φρειδερίκον Βαρβαρόσσαν⁵. Πλὴν δὲ τούτων, ἅτινα μόνον ἐξ ἀπλῆς μνείας γινώσκωμεν, σῴζεται ἡ πρὸς τὸν χαλίφην τῆς Κορδοῦσης Ἀβδερράχμάν ἐπιστολὴ τοῦ αυτοκράτορος Κωνσταντίνου Μονομάχου (1042-1054), ἐν ᾧ γράμματι τὸ μὲν λοιπὸν κείμενον εἶνε χρυσοῦν, τὰ δὲ στελλόμενα δῶρα δηλοῦνται διὰ γραφῆς ἀργυρᾶς⁶.

Ἐπονται δ' ἐνταῦθα τὰνωτέρω ἀναγραφόμενα κείμενα, εἰς ἃ θέλουσιν ἐπακολουθήσει ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος αἱ ἐπηγγελημένοι ἡμῶν ἱστορικαὶ διασαφήσεις.

Παρατηρῶ δ' ἐνταῦθα, ὅτι αἱ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἐγγράφοις κάθετοι ἀπλαῖ γραμμαὶ δηλοῦσι τὴν ἀρχὴν νέου στίχου ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, αἱ δὲ διπλαὶ τὴν ἀρχὴν νέου τεμαχίου περγαμηνῆς ἐκ τῶν συγκεκολλημένων. Διετήρησα δὲ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ πρωτοτύπου, τὰ ἐσφαλμένα ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς κειμένοις δηλώσας διὰ παχέων γραμμάτων, ὡς καὶ τὰς στίξεις, καὶ μόνον προσέθηκα τὸ ὑπογεγραμμένον ι καὶ ὄπου δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς πρωτοτύποις, καὶ ἐμεγαλογράφησα τὰ κύρια ὀνόματα, γεγραμμένα ἐν αὐτοῖς ἀπανταχοῦ διὰ μικρῶν γραμμάτων.

¹ Theiner - Miklosich ἐνθ' ἀν. Προλόγου σ. 4.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 3 ἐν σημ.

³ Liutprandi Legatio κερ. 56 Πρβλ. Wattenbach Das Schriftwesen im Mittelalter. Ἐκδ. γ'. Ἐν Λειψία. 1896 σ. 257.

⁴ Wiponis vita Chuonr. κερ. 22. Πρβλ. Wattenbach ἐνθ' ἀν.

⁵ Albertus Stadiensis ἔκ. 1179 ἐν Monumenta Germaniae. Τόμ. XVI σ. 349. Πρβλ. Wattenbach ἐνθ' ἀν.

⁶ Gardthausen Griechische Paläographie. Ἐκδ. 6'. Ἐν Λειψία. 1912. Μέρ. Α' σ. 216 κ. ε.

16

1^{ον} † Τὸ παρὸν τῆς σῆς μακκαριότητος ἀγιώτατε | πάπα διὰ τῆς ἀποσταλείσης τῆ βασιλείᾳ μου | τιμωτάτης γραφῆς σου περὶ τῆς τῶν ἐκκλη|σιῶν ἐνώσεως δηλωθῆν τῆ τῶν πραγ|μάτων ἀληθείᾳ καθέστηκε σύνοδρομον | καὶ τῆς ἐμβριθείας καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐραῆς σου |
5 φρονήσεως ὄντως ἐπάξιον· τί γὰρ | ἄλλο τῆς ἀληθοῦς τῆς ἐκκλησίᾳς

* Περὶ ἀμνηνὴ μήκους μέτρων 4, πλάτους 0,17. Σόγναιται δὲ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἐκ τεμαχίων 36 ἀνίσου μήκους. Ἐν ἀρχῇ ἐπίτιτλον κυανὸν καὶ χρυσοῦν, ἀπ' ἐπὶ δ' ἔλλα ἢ ἔξ. ἀκόσμιος διὰ κοσμημάτων κυανῶ καὶ χρυσοῦ. Τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0,05. Τὸ ὑπογεγραμμένον εὐὸν ἀσύνηθε, ἀλλ' ἔλιγον ἀπώτερον τοῦ γράμματος, εἰς δ' ἀνήκει, δίκην προγεγραμμένου. Καφλαῖα γράμματα λαίπουσι. Τὰ γράμματα κάτωθεν χαραγμάτων, χαραγμάτων δ' ὑπάρχουσι καὶ κἀθέτως, ἀκριβῶς συνεχιζόμενα ἐν τοῖς συγκακολλημένοις τεμαχίοις. Ὁμοίως δ' ὑπάρχουσι κεχαραγμένα καὶ τρεῖς ἐκπτεροῦθεν κἀθετοὶ γραμμαὶ, περιοριζοῦνται τὴν περίκοσμον ἔξω, ἐντὸς δ' ἐριζοντίων χαραγμάτων ἐξωγεγραμμένον καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ ἐπίτιτλον. Ὅπισθεν ἐπὶ τῶν κολλησῶν τῶν τεμαχίων οὐδὲν εἶνε γεγραμμένον.

Ἐπισθεν δ' ἀναγινώσκονται τὰδε·

Χειρὶ ἐκ' αἰθῶνος· 135 *Rescripto Moderator. Suscepto fidei apostolice A. 64.*

Χειρὶ τοῦ βιβλιοφύλακος τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἀρχιεπισκόπου τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀρχαγγέλου (Castel S. Angelo) Ζηνοβίου Acciaiolii, διορισθέντος ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος Γ' *Iohannes fidelis Rex Porphyrogenita excelsus fortis Augustus et Moderator Rhomaeorum Commenus, Rescribit prope, laudans eius propositum de unione ecclesiarum; et excusat tarditatem suam. Mittitque ei munera et litteras.*

190

Ad Sanctissimum Papam

Ἄλλη χειρὶ· *Honor II.*

Ἄλλη χειρὶ· 1124.

Ἄλλη χειρὶ· P.

Ἄλλη χειρὶ· n. 1.

Ἐπι τὸ ἀνωτέρω δεῦτερον σημεῖωμα εἶνε γεγραμμένον χειρὶ τοῦ Acciaiolii στηρίζεται εἰς τὴν βασιλίαν τοῦ γραμματέως τοῦ βατικανικοῦ ἀρχιεπισκόπου, αἰθεσῶ μωτάτου κ. Ugolini, γινώσκοντος τὴν γραφὴν αὐτοῦ. Ἐγράφη δ' ἐν ἔτει 1518, ὅτε ὁ Acciaiolii συνέταξεν ἀναγραφὴν ἐπιγράφομένην *Index scripturarum existentium in castro S. Angeli in camera Thesaurarii καὶ ἐκδοθεῶν ἐν τῇ Bibliotheca Bibliothecarum manuscriptorum nova . . . auctore R. P. D. Bernardo de Montfaucon Benedictino Congregationis S. Mauri. Parisiis apud Briasson. 1789 Τόμ. Α' σ. 202 - 215.*

Τῆς πρώτης κόλλας τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου πανομοιότυπον εἶνε ἐν παρενθέσει Πίνακι 1.

ἐνώσεως | προσήκει τοὺς Χριστιανούς· ἡμᾶς προτιμᾶν || ἢ τίνι πλεόν 20
 ἐτέρῳ πράγματι θεραπεύειν | τὸν τῆς εἰρήνης δοτήρα Χριστόν· δε
 καὶ μέχρι τῆς ἡμετέρας· | ἐσχατίας ἑαυτὸν φιλανθρώπως ἐκένωσεν
 ἵνα καταλλάξῃ τὰ διεστῶτα καὶ τὴν ἐκπεσοῦσαν τῆς μακαρίας | δια-
 γωγῆς τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐπαναγάγῃ πρὸς | τὸ πρῶτον ἀξίωμα 5·
 καὶ τῷ ἐπουρανίῳ ταύτην | προσαγάγῃ θεῷ· τοῦτο τὸ τῆς εἰρήνης
 χρῆμα καὶ θεῷ | προσφιλέσ καὶ ἀνθρώποις ταῖς θείαις ἐντολαῖς ἐπο-
 μένοις ἀξιοζήλωτον· εἰ δὲ καὶ ἡ σὴ μακαριότης | ὅλον τὸν οἰκεῖον
 σκοπὸν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἐνώσεως· | καὶ πάλαι καὶ νῦν κατεβάλετο,
 κατάλληλον τοῦτο | πάντως αὐτῇ· τὸ μὲν γὰρ μίαν εἶναι τὴν ἐκκλη- 10
 σίαν || ἦν ὁ σωτὴρ τῷ οἰκεῖῳ ἐξηγοράσατο αἵματι | οὐδενὶ τῶν τὰ τῆς 30
 θείας γραφῆς μεμνημένων | ὅπως ἠγγόηται· τὸ δὲ πολλάκις σκουδά-
 ζειν | τὸν τῆς πονηρίας γεννήτορα καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας | τῷ ἐκεῖ-
 νου θελήματι τὴν τοιαύτην τῆς ἐκκλησίας | ὁμόνοιαν διακίρειν καὶ τὴν
 ταύτης ἀδιάλυτον ἔνωσιν | πονηροῖς ἐπινοήμασι διαλύειν, καὶ τοῦτο 15
 πάντως | ἀκόλουθον τοῖς τοῦ πονηροῦ μηχανήμασιν· ἀλλ' ἢ τοῦ | σω-
 τῆρος ἀήττητος δύναμις ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως· | διὰ τῶν ἀποστό-
 λων ταύτην οἰκοδομήσασα | καὶ πάλιν καὶ πολλάκις τὰς τοῦ πονηροῦ
 μεθοδείας διαλύσαι δεδύνηται· καὶ τοὺς ἐπιχειροῦντας τὸν θεῖον |
 ἐκείνον χιτῶνα διαρρηγνύειν, εἰκότως συν|τρίψει καὶ ἀφανίσει τὰ τού- 20
 των βουλεύματα· | τοῦτο τὸ τῆς σῆς ἀγιότητος ἐπαινετὸν καὶ θεῖον
 ὄντως || σπούδασμά τε καὶ βούλευμα· καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀ|ποδεχο- 40
 μένη καὶ σεβάσματος ἀξίον κρίνουσα, | πρὸς τὴν παροῦσαν ἀπέδε
 γραφήν· παρεδή|λωσε μὲν γὰρ τὸν περὶ τοῦτου σκοπὸν, καὶ τοῖς τι-
 μιωτάτοις | ἀνδράσι τῆς σῆς ἀγιότητος· ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς παρουσίας 25
 | γραφῆς διασημαίνει τὸ πρᾶγμα τῇ σῇ θεϊότητι· τὸν δὲ | τρόπον τῆς
 ἀποδοχῆς σαφέστερον ἐπιγνώσ· | διὰ τοῦ ἀποσταλέντος αὐτόσε μεγα-
 λεπιφανεστάτου | καὶ πιστοτάτου ἀνθρώπου τῆς ἡμετέρας εὐσεβοῦς
 γαληνότητος· τὸ τῆς | μέχρι τοῦ νῦν βραδυτῆτος τοῦ ἀντιγράμματος
 | αἴτιον πολλαχόθεν ἐπιγνωσθὲν τῇ πανίερῳ | συννέσει τῆς σῆς εὐ- 80
 κλεεστάτης μακαριότητος, ὡς | τοῦ ἡμετέρου κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἄνα-
 τολῇ ἐχθρῶν μα|κρυσμοῦ καταδήλου γεγονότος καὶ αὐτοῖς τοῖς 50
 χριστια|νικωτάτοις Λατίνοις, τοῖς ἐκεῖσε, βραχέων ῥημάτων δηλωτι-
 κῶν ἐκ τῆς βασιλείας ἡμῶν δεηθήσεται. ἐρρώσθω ἐν Κυρίῳ ἡ
 σὴ ἀγιότητι· | καὶ τῆς ἡμετέρας ὑπερευχέσθω ζωῆς. ἀπε|στάλησαν 85
 τῇ ἀγιωσύνῃ σου ἐξάμιττα μεγαλόγραμ|μα μεγάλα, δώδεκα· κοινὰ ἐξά-
 μιττα μεγάλα, | δώδεκα· κατασφίκτουρα κοινὰ, εἰκοσιτέσσαρα· | ἐσω-
 φόρια κοινὰ μεγάλα, τέσσαρα· καὶ τεσσαρα|κοντάσημα, δύο· τὸ ἐν

6ον δὲ καὶ τὸ ἕτερον κοινόν ἥ καὶ διρρηδὶνα τέσσαρα | † μηνὶ Ἰουλίῳ
Ἰνδικτιῶνος β^{υς}.

† ἀπελύθη μηνὶ Ἰουλίῳ Ἰνδικτιῶνος β^{υς} ἀπὸ
τῆς θεοφρουρήτου | πόλεως †

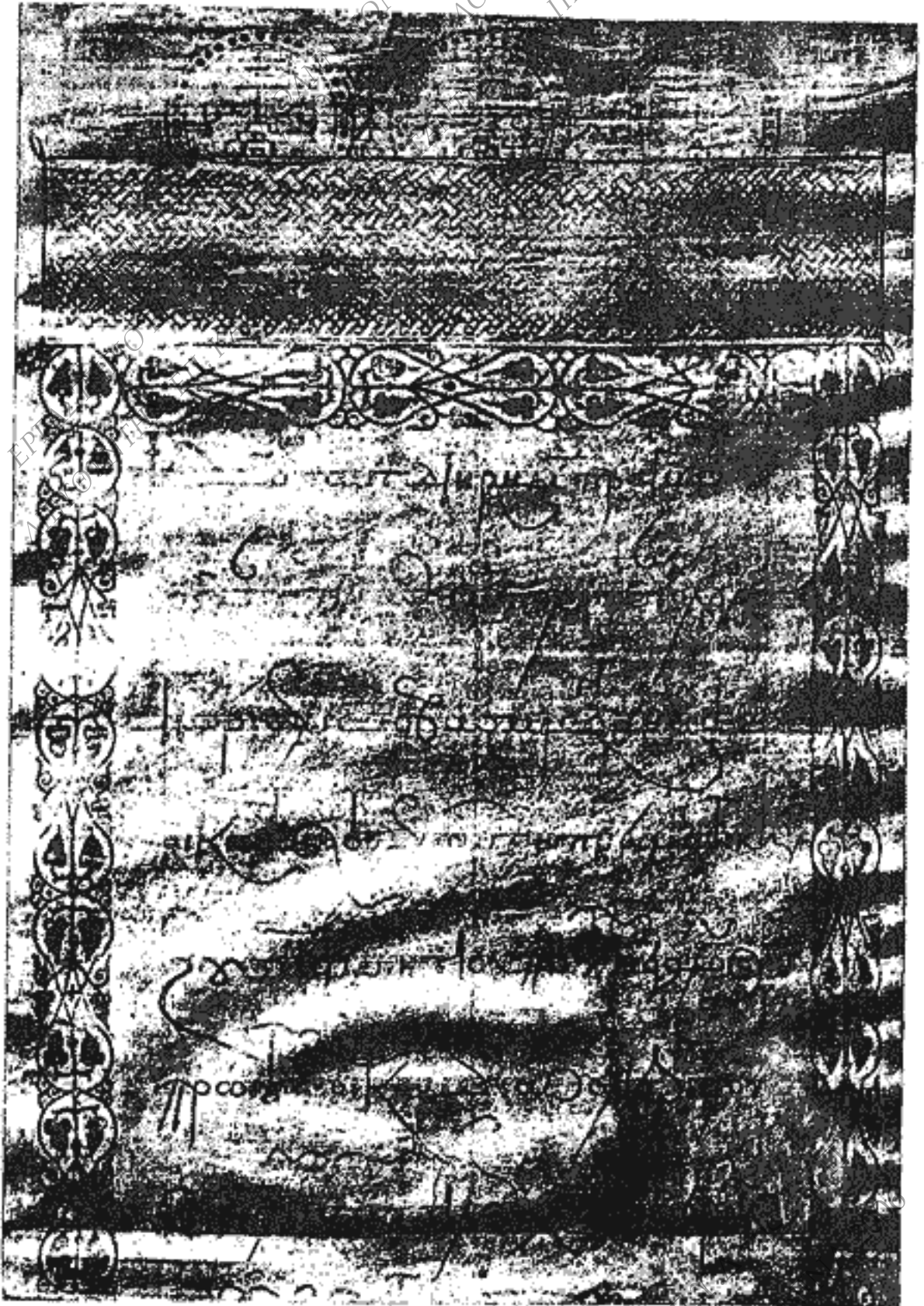
(Ὅπισθεν χρυσοῖς γράμμασι κεφαλαίοις μετὰ τινων συμπτώ-
ξεων καὶ ἐπιτιμήσεων).

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς | εἰς τὸν ἀγιοτάτον |
κορφυρογέννητος ἀναξ ὑψηλὸς κραταῖος | πάπαν
αὐγουστος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός.

2 .

† Quod a tua beatitudine sanctissime papa per missam im-
perio meo preciosissimam scripturam tuam declaratum est.
rerum veritati constitit concurrens. et gravitate. et magnitu-
dine tuę sacrę prudentię vere predignum. Quid enim aliud
5 vera ecclesie unitate convenit nos christianos maioris precii
facere. vel qua plus alia re servire pacis datori Christo. qui
usque ad nostram infirmitatem pie se ipsum exinanivit ut
reconsiliaret distantia lapsamque de beata conversatione ho-
minum naturam reduceret ad propriam dignitatem et super-
10 cęlesti eam adduceret deo? Hę pacis divitię et deo dilectę et
hominibus divinis mandatis obsequentibus digne zelandę. Si
vero et tua beatitudo totam suam intentionem pro huiusmodi
unitate et pridem et nunc stabilivit conveniens omnino ei.
Unam enim esse ecclesiam quam salvator sanguine proprio
15 redemit nulli eorum qui divinam scripturam docti sunt omnino
ignotum esse. Sepe vera satagere malignitatis genitorem et
ministrantes illius voluntati huiusmodi ecclesię concordiam
separare. et ipsius indissolubilem unitatem malignis excogita-
tionibus dissolvere et hoc omnino consequens est maligni
20 machinationibus. Verum salvatoris invicta virtus quę in petra
fidei per apostolos hanc edificavit et rursus et sæpius maligni
argumenta dissolvere potuit. et conantes divinam illam unitatem

¹ Ἔπεται εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 1. Περὶ δὲ τῶν ὀπισθεν τῆς περὶ κλητῆς σημειωμάτων
ἴσα ἀνωτέρω ἐν σ. 101 τὴν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν σημειώσιν.

ΧΡΥΣΟΤΗ ΓΡΑΜΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ (1126) ΕΝ ΤΩ ΑΡΧΕΙΩ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΟΥ
(Κόλλα πρώτη)

cam discerpere. convenienter conteret atque destruet horum consilia. Hoc tuę sanctitatis laudabile. divinumque vere studium atque consilium imperium quoque nostrum gratum habens et veneratione dignum iudicans, ad presentem respexit scripturam. Declaravit quidem enim super hoc intentionem suam et preciosissimis viris, tuę sanctitatis, sed et per presentem significat Rem tuę divi[ni]tati. Modum vero acceptionis certius agnosces per missum illuc illustrissimum et fidelissimum hominem nostrę pię mansuetudinis. Nunc usque tarditatis Rescripti causa nota sacerrimę prudentię tuę¹⁰ famosissimę beatitudinis. ceu nostra dilatione contra eos qui in oriente sunt, inimicos. manifesta facta est etiam Christianicissimis latinis qui ibi sunt brevibus verbis declaratoriis imperio nostro indigebit. VALEAT In domino tua Sanctitas et pro nostra oret vita [sic]. MISSA sunt Sanctitati Tuę examita¹⁵ megalograma magna duodecim Comūnia magna examita duo-

decim, KataSphictura comunia^a IIII. Esophori^a communia magna IIII^u. Tessarakonta duo. unum oxy. et alterum Κοινων. et dirrodina tessara; †

3*

† Δύο ταῦτα διηρημένα πράγματα | περι πάσαν τήν καθ' ἡμᾶς¹⁰¹ πολιτείαν ὁ λόγος | ἐγνώρισεν ὡς σεβασμιώτατε ἀνθρώπε καὶ τῷ θεῷ | οἰκειότατε καὶ τὸ μὲν αὐτῶν, ἡ πνευματικὴ | ἐξουσία ἐστίν, ἣτις ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ | πρώτου τῆς οἰκουμένης ἀρχιερέως τοῦ | εἰρη- νικοῦ βασιλέως Χριστοῦ τοῖς ἱεροῖς || αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις²⁰⁰ ἐδόθη, | δῶρον ἐξείρετον· δι' οὗ καὶ τὸν δεσμόν καὶ | τὴν λύσιν τῶν θ πεπραγμένων τοῖς πᾶσιν | ἀνθρώποις οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ λόγου κατ' ἐξ-

* Περιγραφή μήκους μέτρων 1,01, πλάτους 0,362. Σύγκαιται ἐκ τεμαχίων ἐξ ἀνίσου μήκους. Ἐν ἀρχῇ ἐπίπετον διάκοσμον κυκλοῦν καὶ χρυσοῦν. Τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0,05. Τὸ ὑπογεγραμμένον εἶδος ὑπάρχει γέγραπται ὀλίγον περαιτέρω τοῦ γράμματος εἰς ὃ ἀνήκει δίκην προγεγραμμένου. Κεφαλὰ γράμματα λείπουσι. Τὰ γράμματα κάτωθεν χαραγμάτων, σπικίως δὲ πρὸς ἄνωθεν αὐτῶν, χαραγμένα δ' ὑπάρχουσι καὶ καθέτως, ἀκριδῶς συνεχιζόμενα ἐν τοῖς σύγκαι- κολλημένοις τεμαχίοις. Ὁμοίως δ' ὑπάρχουσι κεχαραγμένα καὶ τρεῖς ἐκπύρωθεν κάθετοι γραμμῆ, περιορίζουσι τὴν περίκοσμον ὄψιν, ὡς καὶ μία γραμμὴ κεχαρα-

3^{ον} ουσίαν | ἐγνώρισαν ἀκολουθῶς τῷ θεῷ βουλῆματι || τὸ δ' ἕτερον ἢ
 κοσμικὴ καὶ σωματικὴ | ἐξουσία ἐστὶ, νόμος θεῷ καὶ διατάγματι
 τὸ | κῆρος ἔχουσα καὶ αὐτὴ καθ' ὃν λόγον καὶ ὁ τῶν | ὄλων δε-
 σπότης ἀποδοθῆναι τὰ Καίσαρος ἐπέτρεψε Καίσαρι· ταῦτα τὰ δύο
 5 | συνεκτικὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ζωῆς πράγματα, | διηρημένα μὲν εἰσὶ καὶ
 διάφορα καθὼς | εἰρηταί· ἐνούμενα δὲ καὶ συναρμοζόμενα, | λυσιτε-
 λέστερα γίνεται· θατέρου τῷ ἑτέρῳ | προσδοκιοῦντος καὶ ἀναπλη-
 ροῦντος ἑκατέρου, | τὸ τοῦ ἑτέρου ὑστέρημα· ἐντεῦθεν τινὲς | καὶ τὸ
 ἐν Εὐαγγελίῳ παρὰ τοῦ κορυφαιοτάτου | τῶν μαθητῶν περὶ τῶν δύο
 10 μαχαιρῶν εἰρημένον | ὡς ἱκανὰς τυγχάνειν ἀντέφη ὁ σωτὴρ, πρὸς
 4^{ον} || τὰς δύο τάστας ἀρχάς, ἐξελάβοντο· ἅτε τῶν καθ' | ἡμᾶς πραγμάτων
 δεομένων ὁμοίως ἀμφοῖν | τῶν ἐξουσιῶν· ὅσῳ τοίνυν διὰ τῆς ἐνώσεως
 | ἀμφοτέρων μέγα τι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν | ἀγαθὸν ὁ λόγος
 συνάγει πληρούμενον, | τοσοῦτον καὶ τὸ διαιρεῖσθαι ταυτὶ τὰ συστα-
 15 τικὰ τῆς ἡμετέρας ζωῆς μέγα τι κακὸν ἀποτελεῖ καὶ ὀλέθριον· ἢ δὲ
 σὴ μακαριότης | ὀρθῶς ἐπιστατοῦσα τοῖς πράγμασιν, εἰκότως | σπου-
 δάζει συνάπτειν ἑκάτερα· καθὼς τοῦτο | καὶ διὰ τῶν φρονιμωτάτων
 5^{ον} ἀποκρισιαρίων | τῆς σῆς ἀγιότητος καθαρῶς ἐγνώρισάμεν || οἷς τὴν
 ἐξουσίαν τῶν περὶ τῆς μέσον ἡμῶν γνη|σιωτάτης ἐνώσεως καὶ συμ-
 20 φωνίας ἐλευθέρως | ἀνέθετο καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἐπαινουμένης | ἀρ-
 χῆς τὸ πᾶν ἀνεπλήρωσεν· ἐπεὶ γοῦν | καὶ ἡ ἡμῶν εὐσέβεια κατ' ἴχνος
 ἐπομένη· τῇ σῇ | ἀγιότητι, καὶ παρ' ἑαυτῆς συνεισηνεῖκεν εἰς ἐκ-
 πλήρωσιν τοῦ τοιοῦτου σωτηρίου σπουδάσματος, | καθὼς καὶ διὰ τῶν
 σῶν φρονιμωτάτων μαθήσῃ | πρέσβων καὶ διὰ τῶν σὺν αὐτοῖς ἀπο-
 25 στα|λέντων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐκ τοῦ κράτους ἡμῶν, | λείπεται ἄρα
 καὶ τὸ τὴν σὴν ὑψηλοτάτην μακαριότητα τὴν καταρξαμένην τοῦ |
 τοιοῦτου ἐπιχειρήματος, καὶ τὸ ἐπισφρά|γισμα θέσθαι τῇ ἐνάρξει
 6^{ον} κατάλληλον || εἰ δὲ καὶ σωματικῶς ἡμᾶς ἐνωθῆναι καὶ | πρὸς τὴν τῶν

γμένη χάριν εὐθυνηρίας τοῦ ἐπιτίτλου. Ἡ λέξις δύο γεγραμμένη τρις δύο. Ὅπι-
 σθεν ἐπὶ τῶν κολλήσεων τῶν τεμαχίων οὐδὲν εἶνε γεγραμμένον.

Ἐπισθεν δ' ἀναγινώσκονται τὰτα·

Χεῖρι τοῦ ιε' αἰῶνος· 182... *Johannes maior Grecorum Regratiatur in la-
 tino et greco ecclesie Romane unionem inter eos faciendam litteris aureis conscri-
 bendo.*

Χεῖρι τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γαλαμπὶ· 1126 .

Ἄλλη χεῖρι· 9

Πανομοιότυπα τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου ἴξε ἐν τοῖς παρὲνθέτοις Πέναξι 2
 (κόλλα πρώτη τῆς περγαμηνῆς) καὶ 8 (κόλλα πέμπτη).

ἐκκλησιῶν ἔνωσιν ὡς δυνατὸν | συμπονῆσαι καὶ ἀπατελέσαι ταύτην ὁ
 τῆς | εἰρήνης βραβευτῆς εὐδοκῆσειεν εἶη ἂν, καὶ | τοῦτο τῆς θείας
 φιλανθρωπίας μέγιστον εὐεργέτημα· | ἐρρώσθω κατὰ ψυχὴν τὲ καὶ
 σῶμα | ἢ σὴ τιμότης καὶ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ὑπερευχέσθω θερ-
 μότερον | † μηνὶ Ἀπριλίῳ Ἰνδικτιῶνος δ'.

5

(Ὅπισθεν χρυσοῖς κεφαλαίοις γράμμασι μετὰ τινων συμπτύ-
 ξων καὶ ἐπιτιμήσεων).

Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς | Πρὸς τὸν ἀγιώτατον
 πορφυρογέννητος ἀναξὺς ὑψηλὸς κραταῖος | πάπαν
 αὐγουστος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνὸς

(Ὅμοίως δὲ γράμμασι χρυσοῖς συγχρόνοις).

† Ioannes in christo Deo fidelis ad sanctissimum papam Rex
 porphyrogenitus sublimis celsus. fortis. augustus. et imperator
 Romanorum.

4th.

† Duas istas divisas res circa omnem nostram conversatio-
 nem ratio novit o venerabilissime homo-deoque familiarissime,
 Et hæc quidem earum spiritualis potestas est quæ a magno et
 primo mundi pontifice pacifico rege Christo sacris eius discipu-
 lis et apostolis data est donum precipuum per quod et vinculum 5
 et solutionem gestorum omnibus hominibus ministri sermonis
 secundum potestatem operabantur consequenter divinæ volun-
 tati. Altera vero mundana corporalisque potestas lege divina
 ac dispositione auctoritatem [sic] habens etiam ipsa, secundum
 quam rationem et omnium dominus reddi quæ sunt cæsaris 10
 ussit cæsari. Hæc duæ copulativæ nostræ vitæ res divisæ quidem
 sunt ac diversæ sicut predictum est unitæ vero atque connexæ
 commodiores fiunt altero alterum adiuvante et supplente
 utroque alterius defectum. Hinc quidam et quod in evangelio
 a summo discipulorum de duobus gladiis dictum est quos sa- 15
 tis esse dixit Salvator, ad hos duos principatus assumpserunt
 quasi nostris rebus indigentibus pariter ambabus potestati-
 bus. Quanto ergo per unionem ambarum magnum quid ad

* Ἐπεται εἰς τὸ ἕπ' ἀρ. 3. Περὶ δὲ τῶν ὀπισθεν τῆς παραμυθνῆς σημειωμά-
 των ἴδε ἀνωτέρω ἐν σ. 107 τὴν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν σημείωσιν.

humanam vitam bonum ratio collegit compleri, tanto etiam di-
vidi hæc constitutoria nostræ vitæ magnum quid malum perfici-
cit ac perniciosum [sic]. Tua vero beatitudo ecclesiæ prestans
rebus competenter satagere copulare utraque velut hoc etiam
5 per prudentissimos legatos tuæ Sanctitatis pure cognovimus
quibus potestatem de inter nos familiarissimæ unionis conve-
nientiis libere tradidit et per huiusmodi laudabile principium
omne complevit. Quia igitur et nostra pietas e vestigio sequens
tuam Sanctitatem sua subintulit ad expletionem huiusmodi
10 salutaris studii, sicut etiam per tuos prudentissimos discipulos le-
gatos, et per eum eis missos illustres viros ex imperio nostro,
restat utique tuam quoque precelsam beatitudinem, que cæpit
huiusmodi cæptum, finem quoque ponere cæptui competentem.
Si vero corporaliter quoque nos uniri et ad ecclesiarum unio-
nem sicut possibile est collaborare, ac perficere hanc pacis
15 largitor velit, sit hoc quoque divinæ pietatis maximum bene-
ficiū.

Valeat secundum animam simul et corpus tua pretiositas
et pro nostra pietate ferventius oret. † Missa ab a deo custo-
dita civitate mense aprili quartæ indictionis.

5*

1^{ον} Ἀγιώτατε πάπα τὸ μετὰ | τῶν φρονιμωτάτων ἀποκρισιαρίων |
τοῦ πανευγενεστάτου ῥηγῶς Φραγγίας σταλὲν τῇ βασιλείᾳ μου
γράμμα τῆς σῆς | ἀγιότητος διεκομίσθη καὶ ὑπανεγνώσθη αὐτῇ
ὅπερ ἐδήλου | περὶ τοῦ ῥηθέντος πανευγε|στάτου ῥηγῶς Φραγγίας
5 ὅτι ἐκίνη|σε μετὰ καὶ ἐτέρων ἐνδόξων οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν, εἰς τὴν
2^{ον} ὁδὸν τοῦ θεοῦ, δι' ἐκδι|κῆσιν τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τὸ κατα-

* Περιγραφή μήκους 4,13, πλάτους 0,38. Σόγκεται ἐξ ὀκτώ τεμαχίων ἀνί-
σου μήκους. Ἐν ἀρχῇ ἐπιτίτλον κυανοῦ καὶ χρυσοῦ, ἐπ' ἑσῆς δ' ὅλη ἡ ᾠα διά-
κομος διὰ κοσμήματος κυανοῦ καὶ χρυσοῦ. Τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0,06.
Ἰσογεγραμμέναι δὲν ὑπάρχουσι, τὸ δὲ η τῆς δοτικῆς ἔχει τὸ σχῆμα s. Καφα-
λακα γράμματα λείπουσι. Τὰ γράμματα ἀμέσως κάτωθεν χαραγμάτων, σχεδὸν
ἐφαπτόμενα αὐτῶν, χαραγμένα δὲ κάτωθεν ὑπάρχουσι καὶ χάριν τῆς ᾠας καὶ τοῦ
ἐπιτίτλου. Τινὰ γράμματα καὶ τινες τόνοι διαμπερεῖς διὰ δύο τεμαχίων. Ὅπισθεν
ἐπὶ τῶν κολλήσεων τῶν τεμαχίων οὐδὲν εἶνα γεγραμμένον.

Ἅπισθεν χειρὶ τοῦ ις' αἰῶνος 2 133 Exortatur Imperator Græcorum Eccle-

ΧΡΥΣΟΥΝ ΓΡΑΜΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ (1126) ΕΝ ΤΩ ΑΡΧΕΙΩ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ
(Κόλλα πέμπτη)

ΧΡΥΣΟΥΝ ΓΡΑΜΜΑ ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΥ (1178) ΕΝ ΤΩ ΑΡΧΕΙΩ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ
(Κόλλα πρώτη)

Ε. ΠΑΤΗΣ Κ.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σχεθῆναι | τὴν Ἐδεσσαν παρὰ τῶν ἀθέων ἐχθρῶν τοῦ θεοῦ ἀνα-
 μχθοῦσα οὖν ἡ βασιλεία | μου τὴν τοιαύτην συγκλίνησιν, μεγάλως
 αὐτὴν ἀπεδέξατο· ὡς εἰς ὠφέλειαν τῶν || Χριστιανῶν γενησομένην· 3ον
 καὶ | κατάπτωσιν καὶ ἀφανισμόν | τῶν ἀθέων ἐχθρῶν τοῦ θεοῦ καὶ
 ἐτοίμη | ἐστὶ καὶ ἡ βασιλεία μου εἰς τὸ ἀποδέξασθαι τούτους καλῶς· 5
 καὶ | πόρους αὐτοῖς εὐτρεπίσαι | καὶ πανηγύρια· πλὴν θέλει καὶ ἡ
 βασιλεία μου || ἵνα καὶ ἐκείνοι τὰ εἰς τιμὴν | ταύτης ποιήσωσι, καθὼς 4ον
 ἐποίησαν καὶ οἱ προδιελθόντες | Φράγγοι, εἰς τὸν ἐν βασιλευσιν | ἀοί-
 διμον πάππον τῆς | βασιλείας μου· ἀγωνισθήτω οὖν | πρὸς τοῦτο καὶ
 ἡ ἀγιωσύνη σου· | ὡς ἔλη θεοῦ χάριτι χρηματίζουσα τοῦ θελήματος 10
 τοῦ || θεοῦ· ἡ δὲ βασιλεία μου σφόδρα | ἐθαύμαζε, πῶς μέχρι τοῦ νῦν 5ον
 | οὐκ ἀπέστειλε ἀποκρισιάρχους | πρὸς αὐτὴν ἡ ἀγιωσύνη σου· καὶ
 περὶ | τῶν θεοπαρόχων αὐτῆς ὑγειῶν | τῆ βασιλεία μου [οὐκ] ἔγραψε·
 μεγάλην | γὰρ πρὸς αὐτὴν ἡ βασιλεία μου πίστιν καὶ | διαθέσιν κέκτη-
 ται· διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτῇ τῶν ἀρετῶν | κοσμιότητα· ἡ δὲ ἀγία 15
 εὐχὴ τῆς || ἀγιωσύνης σου, χαρισθεῖη | τῆ βασιλεία μου· ἔρρωσο ἀγιώ- 6ον
 τατε πάπα. | (ἐρυθρὰ) † μηνὶ Αὐγούστῳ Ἰνδικτικῶνος θ' †

(Κατωτέρω χρυσᾷ) † ἀπελύθη ἀπὸ τῆς θεοφρουρήτου μεγαλοπό-
 λεως μηνὶ Αὐγούστῳ Ἰνδικτικῶνος θ' †

(Ὅπισθεν χρυσοῖς γράμμασι κεφαλαίοις, πλὴν τῶν λέξεων
 Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός, μετὰ τινων συμπτώξεων καὶ ἐπιτιμή-
 σεων).

Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστός	Πρὸς τὸν ἀγιώτατον
βασιλεὺς πορφυρογέννητος ἀναξ	πάπαν
ὕψηλός κραταῖός αὐγούστος καὶ αὐτοκράτωρ	
Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός.	

(Ἐπιτεταὶ συγχρόνοις μικροῖς χρυσοῖς γράμμασιν ἢ λατινικῇ
 ὑπογραφῇ ἤδε)

† Manuel in XPO Deo fidelis Rex Porphyrogenitus altus.

*siam. ut Regem Francie inducat ad debite reverendum sibi dum gueret cum trans-
 eunido Soldanum devinctet Edessam ad infidelibus liberando. A 68.*

Ἄλλη χειρὶ· *Gregorum imperator Summo Pontifici Onorio auxilium spondet
 pro Rege Francorum profecto ad recuper. Edessam.*

Ἄλλη χειρὶ· 1176

Ἄλλη χειρὶ· Alex. III (τὸ Alex. ἀνωθεν τοῦ ὀνόματος Honorio διατέγραμ-
 μένου).

Ἄλλη χειρὶ· V

Πανομοίωτον τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου ἴδε ἐν τῷ παρενήθερ Πίνακι 4.

sublimis. fortis. augustus. et imperator romanorum ὁ Κομνίνος.

† AD Sanctissimum Papam

6*

† Sanctissime papa cum prudentissimorum apocrisiariis nobilissimi Regis francie missa imperio meo littera tuę sanctitatis delata est atque sublecta quę declarabat de predicto prenobilissimo rege francie quia movit cum aliis quoque nobilibus non paucis viris in viam dei propter ultionem sanctorum ecclesiarum et quia detinetur Edessa ab impiis inimicis dei. Cum didicisset igitur imperium nostrum huiusmodi motionem maxime eam gratam habuit velut in utilitatem christianorum futuram et ruinam et disparitionem inimicorum dei
 10 prestoque est imperium nostrum ad omnes bene recipiendum et transitum eis et panegyria, id est venalium copiam, preparare. Veruntamen vult et imperium nostrum ut ipsi quę sunt ad honorem ipsius faciant, sicut fecerunt et prius egressi franci ad in imperatoribus memorabilem avum imperii mei.
 15 Certet igitur ad hoc et tua sanctitas sicut quę tota est dei gratia dei voluntatis. Imperium vero nostrum valde mirabatur quomodo nunc usque non misit apocrisarios ad ipsam tua sanctitas. et de concessis a deo sibi salutibus non scripsit imperio meo. Magnum enim ad eam fidem et affectionem
 20 possidet propter florentem in ea virtutum ornatum. Sancta vero oratio tuę sanctitatis donetur imperio meo. Εἰρηωοο idest vale αἰγιότητα idest sanctissime papa. Missa est ab a Deo custodita civitate mense Augusto Indictione nona †.

7**.

† Sanctissimo et beatissimo Primo et Summo Pontifici Apostolice Sedis et Universali Pape. Ac comuni omnium christianorum Patri et reverendissimo Patri Imperij nostri. Domino

* "Ἐπιτεταί εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 5 ἐν ταῖς κόλλαις 7 καὶ 8. Περὶ δὲ τῶν ὀπισθεν τῆς περγαμηνῆς σημαιωμάτων ἴδε τὴν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν σημειώσιν.

** "Ὀπισθεν ἀναγινώσκονται ταῦτα" Michael Imperator constantinopolitanus ac moderator Romeorum profitetur fidem Catholicam specificè arti-

Gregorio. Michael in Christo deo fidelis Imperator et Moderator Romeorum Ducas Angelus Comninus Paleologus spiritualis filius Magne Sanctitatis vestre, convenientem honorem et reverentiam cum sincera et pura affectione et orationum postulationem. Quoniam missi sunt a Magnitudine 5 vestra ad Imperium nostrum nuntij deo placentis ordinis Minorum, videlicet frater Ieronimus de Esculo, frater Raymondus Beringarius, frater Bonagratia de Sancto Johanne in Perseceto et frater Bonaventura de Mugello, et optulerunt (sic) litteras vestre magne Sanctitatis in quibus cum alijs et de 10 professione fidei quam docet et predicat et confitetur Sancta Ecclesia Romana continebatur, et oportebat in hiis magis responsionem nos convenientem facere. Ecce hoc facit Imperium nostrum. Habet autem professio fidei in dictionibus taliter. Credimus Sanctam Trinitatem, patrem et filium et Spiritum Sanctum, Unum deum omnipotentem totamque in 15 Trinitate deitatem coessentialem et consubstantialem, coeternam et coomnipotentem, unius voluntatis, potestatis, et maiestatis, creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia que sunt in celo et in terra, visibilia et invisibilia, corporalia et spiritualia. Credimus singulam quainque in Sancta Trinitate personam unum verum deum plenum et perfectum. Credimus ipsum filium dei verbum dei eternaliter natum de patre, consubstantialem coomnipotentem et equalem per omnia Patri in divinitate temporaliter natum de Spiritu Sancto et Maria semper Virgine cum anima rationali, duas habentem natiuitates, unam ex Patre eternam, Alteram ex matre temporalem. Deum verum 25

culos fidei et sacramenta ecclesiastica prout Romana ecclesia profitetur et multa alia ut in huiusmodi littera auro bulla sua bullata et quadam alia eiusdem tenoris et date missis domino Gregorio pp. X^o apud Lugdunum plenius continetur. actum in urbe Constantinopolitana in palacio Mense Aprilis 6 indictionis VI° milleno VII° centeno LXXXV anno. R. VI.

Bb. 25.

Ἐν δὲ τῷ ἔλατι τῶν δημοσίων σημειωμάτων ταύτης Michael imperator et Moderator Romeorum profitetur fidem et asserit christianam.

A. 68.

et hominem verum proprium in utraque natura atque perfectum. non adoptivum neque fantasmaticum. set unum et unicum filium dei in duabus et ex duabus, divina scilicet et humana, naturis, set in unius persone singularitate impassibilem et immortalē divinitate, set in humanitate pro nobis et pro salute nostra passum vera carnis passione mortuum et sepultum et descendisse ad inferos, ac tertia die resurrexisse a mortuis vera carnis resurrectione, die quadragesimo post resurrectionem cum carne, qua resurrexit, et anima ascendisse in celum et sedere ad dexteram patris, inde venturum iudicare vivos et mortuos et redditurum unicuique secundum opera sua sive bona fuerint sive mala. Credimus etiam Spiritum Sanctum plenum et perfectum verumque deum ex patre et filio procedentem coequalem et coessentialē et coomnipotentem et coeternum per omnia patri et filio. Credimus hanc Sanctam Trinitatem non tres deos, set unum deum omnipotentem, eternum, invisibilem et incommutabilem. Credimus Sanctam catholicam et apostolicam unam esse Ecclesiam veram, in qua unum datur baptisma et vera omnium remissio peccatorum. Credimus etiam veram resurrectionem eiusdem carnis, quam nunc gestamus, et vitam eternam. Credimus etiam novi et veteris testamenti. legis ac prophetarum et apostolorum unum esse auctorem deum ac dominum omnipotentem. Hec est vera fides catholica, et hanc super dictis articulis tenet et predicat Sacrosancta Romana Ecclesia. Set et propter diversos errores, a quibusdam ex ignorantia et ab alijs ex malitia introductos dicit et predicat eos qui post baptismum in peccata labuntur non rebaptizandos, set per veram penitentiam suorum posse consequi veniam peccatorum. Quod si vere penitentes in caritate decesserint, antequam dignis penitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis eorum animas penis purgatorijs, hoc est catharcerij, quemadmodum frater Johannes nobis notificavit post mortem purgari, et ad penas huiusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia missarum scilicet sacrificia. orationes et Elemosinas et alia pietatis officia, que a fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesie instituta. Illorumque animas, qui post sacrum baptismum susceptum nullam omnino macu-

lam incurrerunt. Illas etiam, que post contractam peccati maculam vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exute. prout superius dictum est sunt purgate in celum mox recipi. Illorum autem animas qui in mortali peccato vel cum solo originali decedunt mox in infernum descendere penis tamen 5 disparibus puniendas, eadem Sancta Romana Ecclesia credit et predicat et firmiter asseverat et quod nichilominus in die iudicij omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt reddituri de factis proprijs rationem. Tenet etiam et docet eadem Romana Ecclesia septem esse eccle- 10 siastica Sacramenta. Unum videlicet baptisma de quo dictum est supra. Aliud est Sacramentum confirmationis, quod per manus impositionem episcopi conferunt chrismando renatos. Aliud est penitentie. Aliud est Eucharistia. Aliud est Sacramentum ordinis. Aliud est matrimonij. Aliud est extrema un- 15 ctio que secundum doctrinam beati Jacobi infirmantibus exhibetur. Sacramentum Eucharistie ex Azimo conficit eadem Romana Ecclesia tenens et docens quod in ipso Sacramento panis veré transubstantiatur in corpus et vinum et sanguinem domini nostri Jehesu Christi. De matrimonio vero tenet, quod 20 nec unus vir simul plures uxores. nec una mulier simul habere permittitur plures viros. Soluta vero lege matrimonij per mortem alterutrius coniugum secundas et tertias et de inde nuptias successive licitas esse dicit. si impedimentum canonicum ex causa alia non obsistat. Ipsa quoque Sacrosancta Romana 52 Ecclesia summum et plenum primatum et principatum super universam Catholicam Ecclesiam obtinens, quem se ab ipso domino in beato Petro, apostolorum principe seu vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine veraciter recepisse ac humiliter recognoscit. et sicut pre 30 ceteris tenetur fidei veritatem defendere, Sic et si que de fide suborte fuerint questiones, suo debent iudicio deffiniri, Ad quam potest gravatus quilibet in negocijs ad forum Ecclesiasticum pertinentibus appellare, set et in omnibus causis ad examen Ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potest recurri 35 iudicium et eidem omnes Ecclesie sunt subiecte, ipsarumque prelati obedientiam et reverentiam sibi debent. Apud quam sic plenitudo potestatis consistit quod Ecclesias ceteras ad

sollicitudinis partem admittit, quarum multas et patriarchales
 precipue diversis privilegijs eadem Romana Ecclesia hono-
 ravit, sua tamen prerogativa tam in generalibus consilijs, quam
 in quibuscumque alijs semper salva. Superius scriptam fidei
 5 veritatem prout plene lecta est et fideliter exposita. veram san-
 ctam catholicam et orthodoxam fidem esse ipsam cognoscimus
 et acceptamus et ore et corde confitemur, quod ipsam vere
 tenet et fideliter docet et predicat Sacrosancta Romana Ec-
 10 clesia et inviolabiliter observare ipsam professionem et in
 ipsa omni tempore perseverare, et nullo umquam tempore ab
 ipsa recedere quoquo modo aut deviare seu discordare pro-
 mittimus. Primatum quoque eiusdem Sancte Romanae Eccle-
 15 sie sicut in premissis continetur ad ipsius Sancte Ec-
 clesie obedientiam spontanei venientes, confitemur et reco-
 gnoscimus et acceptamus et sponte suscipimus. Confitentes
 vero hec approbantes et acceptantes et promittentes observare.
 ut superius dictum est. Rogamus magnitudinem vestram ut
 nostra Ecclesia dicat Sanctum Symbolum, prout dicebat hoc
 ante Sysma et usque ad hodiernum diem. et quod permane-
 20 mus in nostris ritibus quibus utebamur et ante Sysma. qui
 ritus non sunt contra prescriptam fidem. nec contra divina
 mandata. nec contra vetus et novum testamentum. nec con-
 tra doctrinam Sanctorum generalium Conciliorum et Sancto-
 25 rum patrum acceptorum per Sancta Concilia, que celebrata
 sunt spirituali dominatione Ecclesie Romanae. Hoc igitur non
 grave est vestre Sanctitati et non inconsuetum. et nobis nunc
 difficile propter populi immensam multitudinem. Comisimus
 super hijs presentibus nuncijs nostris, ut dicta per presentes
 30 litteras nostras confiteantur et affirmant vice Imperij nostri
 coram Magna Sanctitate vestra. Presens igitur scriptum de
 nostra recognitione susceptione acceptatione et professione
 propria manu nostra Dei gratia Imperiali subscriptione signa-
 vimus et Sigillum nostre potentie inferius duximus appo-
 nendum.

35 Hec quidem perfecta fuerunt tunc. Quoniam vero cognatus
 Imperij nostri magnus Logotheta dominus Georgius Acropo-
 lita, ad affirmationem suprascriptorum ex mandato Imperij
 nostri iuravit in presentia beate memorie illius universalis

pape domini Gregorij decimi et tunc congregati apud Lugdunum Sacrosancti Concilij, que de verbo ad verbum sic se habent. Ego Georgius Acropolita et magnus Logotheta nuncius domini nostri Imperatoris Grecorum Michaelis Duca Angeli Comnini Paleologi, habens ab eodem sufficiens ad infrascripta mandatum, Omne Sysma prorsus abiuro, et subscriptam fidei veritatem prout plene lecta est et fideliter exposita. in nomine dicti domini mei, veram Sanctam, Catholicam et orthodoxam fidem esse cognosco, eam accepto et corde et ore profiteor, ipsamque prout eam veraciter tenet, fideliter docet et predicat Sacrosancta Romana Ecclesia, ipsam inviolabiliter servaturum. nec ab ea ullo unquam tempore recessurum vel quoquo modo derivaturum¹ vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsius Sacrosancte Romane Ecclesie prout in premissa serie continetur, ad ipsius Ecclesie obedientiam nomine ipsius et meo spontaneus veniens, pro ipso et pro me fateor, recognosco, accepto ac sponte suscipio et ipsum omnia premissa tam circa fidei veritatem quam circa eiusdem Ecclesie Romane primatum et ipsorum recognitionem acceptationem susceptionem observantiam ac perseverantiam servaturum, prestito in animam ipsius et meam corporaliter iuramento, promitto et confirmo. Sic ipsum et me deus adiuvet et hec sancta Evangelia. Cum sic de verbo ad verbum continens iuramentum iuraverit dictus Magnus Logotheta in presentia dicti illius Sanctissimi et beatissimi universalis pape domini Gregorij decimi et dicti apud Lugdunum Sacrosancti Concilij. et nunc Sanctissimus et beatissimus universalis papa et venerabilis pater nostri Imperij dominus Johannes Vicesimus primus, petiit per venerabiles nuncios suos, videlicet Jacobum Ferentin. Episcopum. et Gaufridum Episcopum Taurin. et fratres, hoc est Raynonum priorem conventus Viterbien. et Salvum Lectorem Lucanum, fratres Ordinis predicatorum, ut affirmet, ratificet per corporale Sacramentum Imperium nostrum ea que dictus Magnus Logotheta iuravit ut sepius dictum est. Imperium nostrum perficiens petitionem Sanctissimi Universalis pape et venerabilis patris Imperij nostri domini Johannis Vicesimi primi conse-

¹ Περὶ *Theiner-Miklosich* καὶ ἐντεῶν καὶ ἡ κατωτέρω *deviaturum*.

quenter suprascriptis iurat sic. Ego Michael in Christo deo fidelis Imperator et Moderator Romeorum Ducas Angelus Comuinus Paleologus. Omne Sysma prorsus abiuro et suprascriptam fidei veritatem prout plene lecta est et fideliter exposita veram. Sanctam Catholicam et orthodoxam fidem esse cognosco eam accepto, et corde et ore profiteor, ipsamque prout eam veraciter tenet, fideliter docet, et predicat Sacrosancta Romana Ecclesia me inviolabiliter servaturum. nec ab ea ullo umquam tempore recessurum vel quoquo modo deviaturum vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsius Sacrosancte Romane Ecclesie, prout in premissa serie continetur ad ipsius Ecclesie obedientiam spontaneus veniens fateor. recognosco. accepto ac sponte suscipio et omnia premissa tam circa fidei veritatem, quam circa eiusdem Ecclesie primatum et ipsorum recognitionem acceptionem, susceptionem, obser-

ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΣΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 7 ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΥ

vantiam ac perseverantiam servaturum, prestito in animam meam corporaliter iuramento. et promitto et confirmo. predictum iuramentum predicti Logothete nostri approbo et ratifico. Sic me deus adiuvet et hec Sancta dei evangelia. Hec autem omnia suprascripta facit Imperium nostrum ad Sanctissimum et beatissimum Summum Pontificem et Venerabilem Patrem nostri Imperii Universalem Papam, dominum Johannem Vicesimum primum et per ipsum ad omnes successores suos, reborans ipsa per proprie manus dei gratia Imperialem Subscriptionem suam et per Sigillum potentie sue. Mensis Aprilis Quinte Indictionis sexto Milleno Septimo centeno. Octua-

gesimo quinto anno. Actum est hoc in Urbe nostra Constantinopol. in Sacro nostro palatio Blachernarum.

† Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῆ θεῶ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.

(Ἴδε ἀνωτέρω ἐν σ. 118 πανομοιότυπον τῆς δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων ἐλληνικῆς ὑπογραφῆς τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τῶν τελευταίων στίχων τοῦ λατινικοῦ κειμένου).

8*.

Cum Sanctus dominus meus Imperator et pater Imperij mei transmiserit ad beate memorie Sanctissimum illum Universalem Papam dominum Gregorium decimum litteras Imperij sui de verbo ad verbum sic continentes. Sanctissimo et beatissimo Primo et Summo Pontifici, apostolice sedis et uni-⁵ versali pape et Communi Patri omnium christianorum et universali Imperij nostri Patri. Domino Gregorio. Michael in Christo deo fidelis Imperator et moderator Romeorum Ducas. Angelus. Comninus. Paleologus. Spiritualis filius magne Sancti-¹⁰ tatis vestre convenientem honorem et reverentiam cum sin- cera et pura affectione et orationum postulationem. Quoniam missi sunt a magnitudine vestra ad Imperium nostrum nun-¹⁵ tij deo placentis ordinis minorum videlicet frater Ieronimus de Esculo. frater Raymundus Biringarius. frater Bonagratia de Sancto Johanne in Perseceto et frater Bonaventura de Mugello. et obtulerunt litteras vestre magne Sanctitatis in quibus cum alijs et de professione fidei quam docet et pre-

* Ὑποθεν χειρὶ τοῦ αἰῶνος· Professio Catholicae fidei facta per Andronicum Imperatorem Romeorum filium Michaelis.

Ἄλλη χειρὶ· Professio Fidei Catholicae ab Andronico Graecorum Imperatore emissa.

CC

26

A. 72

138

Ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ γράμματος τάδε· Michael pater et Andronicus filius Imperatores fatentur et confirmant fidem christianam. Alia est eius tenoris et data sumata

R. X.

dicat et confitetur Sancta ecclesia Romana continebatur et oportebat in hijs magis responsionem convenientem nos facere. Ecce hoc facit Imperium nostrum. Habetur autem professio fidei in dictionibus taliter. Credimus sanctam trinitatem.

5 Patrem et filium et spiritum Sanctum. Unum deum omnipotentem totamque in trinitate deitatem coessentialem et consubstantialem coeternam et coomnipotentem unius voluntatis potestatis et maiestatis creatorem omnium creaturarum. a quo omnia per quem omnia in quo omnia que sunt in celo et in

10 terra visibilia et invisibilia corporalia et spiritualia. Credimus singulam quamque in Sancta Trinitate personam. Unum verum deum plenum et perfectum. Credimus ipsum filium dei verbum dei eternaliter natum de patre consubstantialem coomnipotentem et equalem per omnia patri in divinitate tempo-

15 raliter natum de spiritu sancto et Maria semper Virgine cum anima rationali duas habentem natiuitates. unam ex patre eternam, alteram ex matre temporalem deum verum et hominem verum proprium in utraque natura adque [sic] perfectum non adoptivum neque fantasticum. set unum et unicum

20 filium dei in duabus et ex duabus divina scilicet et humana naturis in unius persone singularitate impassibilem et immortalem divinitate. set in humanitate pro nobis et pro salute nostra passum vera carnis passione mortuum et sepultum et descendisse ad inferos ac tertia die resurrexisse a mortuis vera

25 carnis resurrectione. die quadragesimo post resurrectionem cum carne qua resurrexit et anima ascendisse in celum et sedere ad dexteram patris inde venturum iudicare vivos et mortuos et redditurum unicuique secundum opera sua sive bona fuerint sive mala. Credimus in Spiritum Sanctum. ple-

30 num et perfectum verumque deum ex patre et filio procedentem coequalem et consubstantialem et coomnipotentem et coeternum per omnia patri et filio. Credimus hanc sanctam Trinitatem non tres deos set unicum deum omnipotentem eternum invisibilem et incommutabilem. Credimus sanctam

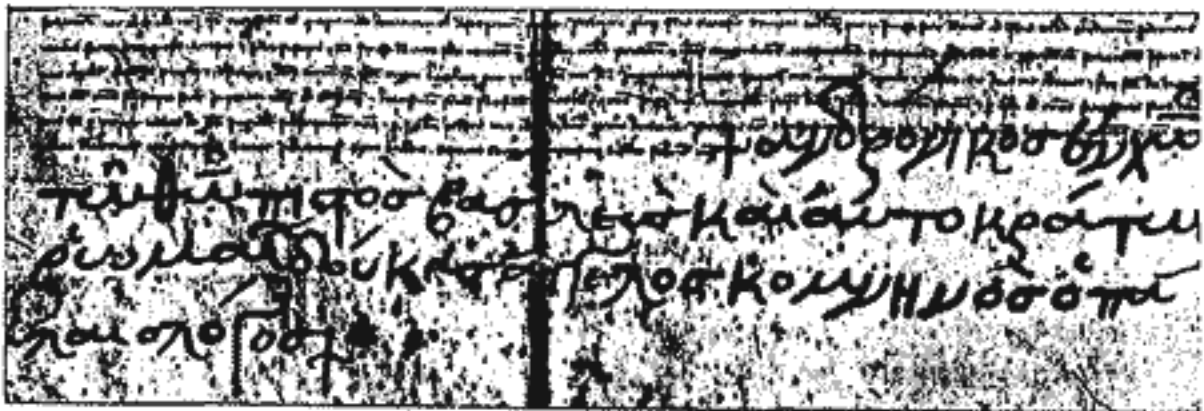
35 catholicam et apostolicam unam esse veram ecclesiam in qua unum datur baptisma et vera omnium remissio peccatorum. Credimus etiam veram resurrectionem carnis huius quam nunc gestamus et vitam eternam. Credimus etiam novi et

veteris testamenti legis ac prophetarum et apostolorum unum esse auctorem deum ac dominum omnipotentem. hec est vera fides catholica et hanc super dictis articulis tenet et predicat Sacrosancta Romana ecclesia. Set propter diversos errores a quibusdam ex ignorantia et ab alijs ex malitia introductos. 5 dicit et predicat eos qui post baptismum in peccata labuntur non rebaptizandos set per veram penitentiam suorum posse consequi veniam peccatorum. Quod si vere penitentes in caritate decesserint ante quam dignis penitentie fructibus de commissis satisfecerint et ommissis eorum animas penis purgato- 10 rij hoc est catharterij sicut frater Johannes nobis explanavit post mortem purgari et ad penas huiusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia. missarum scilicet sacrificia orationes et helemosinas et alia pietatis officia que a fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueverunt secundum eccle- 15 sie instituta. Illorum autem animus qui post sacrum baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt. illas etiam que post contractum peccati maculam vel in suis manentes corporibus vel eisdem exute prout superius dictum est sunt purgate mox in celum recipi. Illorum autem animas 20 que in mortali peccato vel cum solo originali decedunt mox in infernum descendere penis tamen disparibus puniendas. Eadem Sancta Romana ecclesia credit et firmiter asseverat et quod nichilominus in die Judicij omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt reddituri de 25 factis propriis rationem. Tenet etiam et docet Sancta eadem Romana ecclesia. septum esse ecclesiastica sacramenta. unum scilicet baptismum de quo dictum est supra. aliud est sacramentum confirmationis quod per manus impositionem episcopi conferunt crismando renatos. aliud est penitentie. aliud 30 est Eucharistia. aliud est sacramentum ordinis. aliud est matrimonij. aliud est extrema unctio, que secundum doctrinam beati Jacobi infirmantibus [sic] exhibetur. Sacramentum eucharistie ex azimo conficit eadem Romana ecclesia tenens et docens quod in ipso sacramento panis vere transubstantiatur 35 in corpus et vinum in sanguinem domini nostri Ihesu Christi. de matrimonio vero tenet quod nec unus vir simul plures uxores nec una mulier simul habere permittitur plures viros.

Soluta vero lege matrimonii per mortem alterutrius coniugum, secundas et tertias et deinde nuptias successive licitas esse dicit, si impedimentum canonicum ex causa aliqua non obsistat. Ipsa quoque Sacrosancta ecclesia Romana summum et plenum primatum et principatum super universam catholicam ecclesiam obtinet quem se ab ipso domino in beato Petro apostolorum principe seu vertice cuius Romanus pontifex est successor eum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit. Et sicut pre ceteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et si que de fide suborte fuerint questiones suo debent iudicio diffiniri ad quam potest gravatus quilibet in negotiis ad forum ecclesiasticum pertinentibus appellare. Set et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potest recurri iudicium et eidem omnes ecclesie sunt subiecte. Ipsarumque prelati obedientiam et reverentiam sibi debent, apud quam sic plenitudo potestatis consistit quod ecclesias ceteras ad sollicitudinis partem admittit, quarum multas et patriarchales precipue diversis privilegiis eadem ecclesia Romana honoravit. Sua tamen prerogativa tam in generalibus concilijs quam in quibuscumque alijs semper salva. Superius scriptam fidei veritatem prout plene lecta est et fideliter exposita, veram sanctam catholicam fidem et orthodoxam esse ipsam cognoscimus et acceptamus et ore ac corde confitemur quod ipsam vere tenet et fideliter docet et predicat Sacrosancta Romana ecclesia et inviolabiliter observare ipsam professionem et in ipsa omni tempore perseverare et nullo unquam tempore ab ipsa discedere quoquo modo aut deviare seu discordare promittimus. Primatum quoque eiusdem Sancte Romane ecclesie sicut in premissis tenore continetur ad ipsius Sancte ecclesie obedientiam, spontanei venientes confitemur et recognoscimus et acceptamus et sponte suscipimus. Confitentes [sic] vere hec et approbantes et acceptantes et promittentes observare, ut superius dictum est Rogamus magnitudinem vestram ut nostra ecclesia dicat Sanctum Symbolum prout dicebat hoc ante Scysma, et usque ad hodiernum diem et quod permaneamus in nostris ritibus quibus utebamus et ante Scysma qui ritus non sunt contra prescriptam fidem nec contra divina mandata, nec contra ve-

tus et novum testamentum. nec contra doctrinam Sanctorum generalium Conciliorum et Sanctorum patrum acceptorum per Sancta Concilia que celebrata sunt spirituali dominatione ecclesie Romane. Hoc igitur non grave est vestre Sanctitati et non inconsuetum et nobis nunc difficile propter immensam 5 multitudinem populi. Commisimus super hijs presentibus nuntijs nostris ut dicta per presentes litteras nostras confiteantur et affirmant vice Imperij nostri coram magna Sanctitate vestra. Presens igitur scriptum de nostra recognitione. susceptione. acceptatione et professione propria manu nostra dei 10 gratia Imperiali subscriptione signavimus et sigillum nostre potentie inferius [sic] appendi fecimus. Et cum ipsa de verbo ad verbum sanctus meus dominus Imperator et pater Imperij mei transmiserit ad dictum illum Sanctissimum universalem papam dominum Gregorium. et Imperium meum sequeus 15 sanctum meum dominum Imperatorem et patrem Imperij mei transmiserit ad eundem Sanctissimum universalem papam litteras suas approbans et acceptans ea que Imperium suum significaverat et approbaverat et confirmaverat que vice Imperij sui iuravit per corporale iuramentum et confirmavit magnus Logotheta coram illo Sanctissimo universali papa domino Gregorio et tunc congregato apud Lugdunum Sacrosancto Concilio. Hunc vero Sanctissimus et beatissimus Universalis papa et communis pater omnium christianorum et venerabilis pater Imperij nostri dominus Johannes Vicesimus 25 primus per venerabiles nuntios suos. videlicet Jacobum Ferentin. Gaufridum Taurinen. Episcopos et fratres scilicet Raynonum Priorem Conventus Viterbien. et Salvum Lectorem Lucanum ordinis predicatorum petijt ut confirmet etiam per corporale iuramentum Imperium nostrum ea que dictus magnus Logotheta iuravit et hoc complevit Sanctus meus dominus Imperator et pater Imperij mei secundum petitionem dicti Sanctissimi universalis pape et venerabilis patris Imperij nostri domini Johannis Vicesimi primi et roboravit ipsa per corporale iuramentum. Imperium meum per omnia sequeus 30 Sanctum meum dominum Imperatorem et patrem Imperij mei consequenter suprascripta sicut [sic] iurat. Ego Andronicus in Christo deo fidelis. Imperator Constantinopolita-

nus semper Augustus et Moderator Romeorum et omnium
 subiectarum gentium Imperio Roman. Ducas. Angelus. Co-
 mminus. Paleologus. omne Scysma prorsus abiuro et supra-
 scriptam fidei veritatem prout plene lecta est et fideliter ex-
 5 posita, veram, sanctam, catholicam, et orthodoxam fidem esse
 cognosco, eam accepto, et corde et ore profiteor, ipsamque
 prout eam veraciter tenet, fideliter docet et predicat. Sacro-
 sancta Romana ecclesia me inviolabiliter servaturum, nec ab
 ea ullo unquam tempore recessurum vel quoquo modo devia-
 10 turum vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsius
 Sacrosancte Romane ecclesie prout in premissa serie continetur
 ad ipsius ecclesie obedientiam spontaneus veniens fateor,
 recognosco, accepto, et sponte suscipio et omnia premissa
 tamcirca fidei veritatem quam circa eiusdem ecclesie prima-
 15 tum, et ipsorum recognitionem, acceptationem, susceptionem

ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Α' ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
 ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΣΤΙΧΩΝ ΤΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 8 ΛΑΤΙΝΙΚΟΥ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΥ

observantiam ac perseverantiam servaturum prestito in anima
 mea corporaliter iuramento promitto et confirmo, et dictum
 iuramentum predicti magni Logothete prout in littera Sancti
 mei domini Imperatoris et patris Imperij mei continetur ap-
 20 probo et ratifico. Sic deus me adiuvet et hec sancta dei evan-
 gelia. Hec autem omnia suprascripta facit Imperium nostrum
 ad Sanctissimum et beatissimum summum pontificem et ve-
 nerabilem patrem Imperij mei universalem Papam dominum
 Johannem Vicesimum primum et per ipsum ad omnes suc-
 25 cessores suos roborans ipsa per proprie manus dei gratia Im-

perialem subscriptionem meam et per sigillum potentie mee ad certitudinem perpetuo duratura. Presens autem Sacramentale actum est in felici urbe nostra Constantinopolitana in nostro sacro Palatio Blakernarum mense Aprilis Quinte Indictionis. Sexto Milleno. Septimo centeno octuagesimo Quinto feliciter amen.*

† Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αυτοκράτωρ Ῥωμαίων Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.

Ἴδε ἀνωτέρω ἐν σ. 124 πανομοιότυπον τῆς δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων ἐν τέλει τοῦ χρυσοβούλλου ἐλληνικῆς ὑπογραφῆς τοῦ αυτοκράτορος μετὰ τῶν τελευταίων στίχων τοῦ λατινικοῦ κειμένου.

9*.

Sanctissimo et beatissimo summo pontifici apostolici sedis Veteris Rome, reverentissimo et dignissimo pape domino J[oanni], domino et patri imperii nostri, Andronicus, in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romeorum, Paleologus, debitam inclinationem cum reverentia et devotione sincera. Religiosus frater dominus Benedictus de Cumis, de reverendo Ordine patrum Predicatorum, sacre theologie magister, ad nos nupér pervenit, et licet reverendas litteras Vestre Paternitatis non aportaverit, ad imperium nostrum, nichilominus ex litteris vestris, transmissis karissimo filio imperii nostri marchioni Montisferrati, ex tenore ipsarum cognovimus et percepimus illud quod V[estra] S[anctitas] ammonerat et persuadebat nobis dici. Et etiam dictus frater dominus Benedictus collacionem similiter nobiscum habuit et exposuit illa omnia que commissa fuerant sibi dicere et exponere imperio nostro. Quem quidem fratrem gratanter recepimus ut nuntium transmissum etiam de voluntate et mandato S[an-

* Τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Ἀνδρόνικου Β' Παλαιολόγου, ἐκδομένον μετὰ τῶν ἐτῶν 1328 καὶ 1341, καθ' ἃ ἤρξα, (περιλαμβάνεται ἐν φ. 90^α τοῦ λατινικοῦ κώδικος 635 τῆς συλλογῆς Daruy ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Παρισίων, καὶ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ κ. Ἐρρίκου Ομοσιῆ ἐν τῇ Bibliothéque de l'École des Chartes Τόμ. LXVII (1906) σ. 587.

ctitatis] V[estre], et verba per eum exposita nobis audivimus
 et intelleximus, et quia ipsum fratrem dominum Benedictum,
 hominem bene morigeratum, vidimus et perpendimus, ad
 Deum reverentiam habentem et ipsum timentem, confidenter
 5 cum ipso collationem habuimus latius et cum consueta nobis
 veritate aperte sibi exposuimus super intimatis nobis verbis
 per eum nostras responsiones, quas confidimus quod appor-
 tabit et dicet in conspectu Vestre Paternitatis, et quod ipsas
 recipietis secundum magnam et excelsam vestram discretio-
 10 nem, et quod vos, si placet, habetis V[estre] S[anctitati] re-
 commendatos, quia cum cognoscamus diligenter quantum sit
 nostrum debitum reverentiam omnimodam offere S[anctitati]
 V[estre] parati sumus et erimus debitum honorem attribuere
 semper Vestre Paternitati.

(Ἐπεται ἐν τῷ προσεχῆτι τεύχει τὸ τέλος)

